

GLAVA PETA.

Hrvoje Vukčić na vrhuncu svoga sjaja i moći.

(1403.—1408.)

Ladislav spram Venecije, Dubrovnika i Dalmacije; Žigmundovi uspjesi u Ugarskoj i povratak Ladislavljev u Napulj (kncem oktobra 1403). — Hrvoje Vukčić postaje herceg spljetski. — Bosansko-dubrovački zapleti i pad Stjepana Ostoje (1402.—1404.) — Politička situacija kralja Žigmunda kroz godinu 1404. i otimanje za Rab s Ladislavom Napuljskim. — Prvi rat Žigmundov u Bosni (1405.) — Provala Pipa od Ozore (1406.) — Drugi rat Žigmundov (1407.) — Odnosi bosanski s Venecijom i Balšom (1404.—1407.) — Treći rat Žigmundov i pokorenje Bosne (1408). — Ladislav Napuljski prodaje mletačkoj republici Dalmaciju (9. jula 1409.)

Prvi je posao novo okrunjena kralja bio, da je svoje svečano krunisanje najavio republici mletačkoj, i to još istoga dana 7. augusta, a svakako istodobno u Firencu i u Napulj¹⁾. Venecija se kod te prilike uopće našla u neprilici; još 28. jula naime bude u vijeće stavljen predlog, da se u Zadar pošalje svečano poslanstvo od trojice plemića mletačkih, koje će pozdraviti Ladislava i izkazati mu dužne počasti, a to tim većma, što je s njime kao s gospodarom obiju obala jadranskoga mora, valjalo računati. No nakon zrelijega raspravljanja signorija zaključi konačno, da se za sada pričekaja, dok se vidi dalji razvoj stvari, a naročito, hoće li se

kralj okruniti u Zadru, ili u Ugarskoj, kako su to vazda činili njegovi prešasnici²). Nakon pismene objave kraljeve Veneciji, dašto, nije preostalo drugo, nego da je dne 27. augusta zaključila, da se u Zadar pošalje naročiti glasnik s vjerodajnim pismima, koji će čestitati Ladislavu Napuljskomu, istaknuvši tobože »veliku i iskrenu radost« republike stoga događaja; no ako bi ga kralj ili tkogod iz njegove pratnje htio navesti na razgovor o inim poslovima, onda neka to otkloni s izjavom, da za take pregovore nema punomoći³).

Zadarski događaji morali su se naravski i u velike dojmiti republike dubrovačke. Stoga i vidimo, gdje ona još krajem juna 1403. zaključuje, da se tobože umoli vojvoda Hrvoje po posebnom poslaniku, neka bi je izmirio s kraljem Ladislavom, pošto svoj danak plaća onomu, tko je kralj ugarski⁴). Vojvoda pak odgovori, da Dubrovnik treba Ladislavu, kad stigne u Zadar, poslati svoje poslanstvo, da mu se pokloni⁵). Kad se već sasvim zacijelo znalo, da će Ladislav prebroditi more i primiti državu svoju, onda se naravski nadje Dubrovnik u pravoj neprilici, osjećajući predobro, da mu treba biti marama od dva lica: udobrovoljiti Ladislava, ali i ne izvjeriti se Žigmundu. Iza dugoga raspravljanja napokon zaključí senat, da će potajno otpremiti u Zadar kao poslanika svoga Iva Marina Budačića. Dne 1. augusta bude mu onda izdana vrlo zanimljiva instrukcija, koja nam najljepše pokazuje raspoloženje republike sv. Vlaha; u njoj se najprije nalaže fra Marinu, da ravno krene put Zadra, čim stigne onamo, da odmah potraži (još prije nego li se ikomu povjeri tko je, i u čije ime dolazi), nadbiskupa ostrogonskoga Ivana od Kaniže, nadbiskupa kaločkoga, Detrika Bubeka palatina ugarskoga i drugu ugarsku gospodu, te pokazivši im svoja vjerodajna pisma, da ih pozdravi od strane općine kao njezine gospodare. U audijenciji opet imade fra Marin najprije povjeriti velikašima, kako republika iskreno žali sve one smutnje i napore, što ih oni imadu oko kraljevstva, ali da se ona još od vremena utamničenja kraljica Jelisavete i Marije u to ne miješa; uza sve to ipak mnogo trpi, što više, baš nedavno navalio je vojskom svojom na nju bosanski kralj Stjepan Ostoja, no općina se stoga nipošto ne će dati odvratiti od krune ugarske, tek je te nevolje sile, da zamoli pomoći i zaštite kod ugarske gospode. Poslije toga nalaže instrukcija

fra Marinu, da ode pred vojvodu Hrvoja, pa da i njega zamoli, neka bi se zauzeo za Dubrovnik kod kralja Ladislava, naročito u poslovima sa Stjepanom Ostojom, koji da se i onako zgdjaju, »kako čujemo, bez tvoje privole, vojvodo«. Od Hrvoje ima se poslanik dubrovački zaputiti pred kralja Ladislava, te pokazavši mu svoja pisma »kleknuti u znak počasti preda nj i reći ovako: »knez, plemstvo i sav Dubrovnik, vaši služitelji, klanjaju se Vašem Veličanstvu kao svomu milostivom gospodaru, ter se toplo i milostivo preporučuju«. Istaknuvši onda osobitu vjernost republike spram Ljudevita I. i Karla II. Dračkoga, fra Marin imao je izviniti svoju vladu pred kraljem, ako bi ovaj zamjerio, što nije poslala svečanoga poslanstva. Razlog naime da je to, što je tu skoro zapovjednik napuljske flote napao kod Zadra neke dubrovačke ladje, te stoga se nijesu usudili pred njega, jer misle, da ih smatra svojim dušmanima. Još se poslanik dubrovački imao potužiti Ladislavu na Stjepana Ostoju i njegove navale, a napokon mu se izrično dodaje, da bude oprezan, te ako bi od njega potražili kaki detaljniji izvještaj o političkom osjećanju republike, neka izjavi, da za to nema misije, a i Dubrovnik da nije od onih, »što mogu namjestiti il skinuti kralja u Ugarskoj, jer to je samo pravo državnih baruna«⁶). Dašto, kralj Ladislav nije mogao biti zadovoljan s ovako dvoličnim držanjem republike, pa je stoga njene podanike i dalje smatrao svojim dušmanima, dok god ga oni javno i jasno ne priznaju svojim pravim gospodarom. Kako je medjutim Žigmund u Ugarskoj opet postigao neke uspjehe, to se Dubrovnik odista teško snalazio medju dvije vatre; u tom je duhu sastavljena ponovna instrukcija fra Marinu Budačiću od 4. septembra 1403., u kojoj se napokon kaže, da republika nije toliko vezana na ličnost, koliko na sv. krunu ugarsku, pa stoga da će ona vazda onoga priznavati svojim vrhovnim gospodarom, u čijoj je vlasti ista kruna; medjutim ipak nudja Ladislavu usluge svoje, ne samo dok bude u Dalmaciji, već na drugom kojem mu drago mjestu⁷). Dašto, senat je time jasno izjavio, da zadarske krunitbe od 5. augusta ne priznaje, a to je i shvatio Ladislav, pa zato i vidimo gdje šalje na Dubrovnik osam galija svojih, koje su oplijenile otoke i primorje dubrovačko, ali na sam grad ipak nijesu udarile, jer su se morale povući ispred dubrovačke flote.

Ipak kralj Ladislav po tom zaustavi Dubrovčanima sa svojim galijama slobodan promet po moru, čime zadade težak udarac njihovoj trgovini⁸).

Dok se to zbivalo s Venecijom i Dubrovnikom, kralj Ladislav ostao je kroz sve vrijeme u Zadru, gdje mu bude predano kraljevstvo Hrvatsko s Dalmacijom kao zakonitom u vladaocu i to »s gradovima, kotarima i medjama«⁹); on je ovdje odista i preuzeo vladanje. U Ugarsku nije se još uvijek pouzdavao imajući nesumnjivo na umu pogibiju oca svoga pored svega stolno-biogradskoga krunisanja, već imenova za nju kao svoga namjesnika trikalskoga kneza Rogerija s izričnim nalogom, da podje onamo, ter izvidivši položaj u njoj, da ga onjem ubavijesti¹⁰). Malo po tom otpremi Ladislav nakon povratka napuljskoga poslanstva iz Beča sestru svoju Ivanu u Trst, ali ne u tom gradu, nego u Ljubljani vjenča se ona koncem oktobra, te udje dne 21 novembra s mužem svojim hercogom Vilimom austrijskim svečano u Beč¹¹). Za to je doba novi vladar potvrdjivao u Zadru privilegija pojedinih općina, koje su mu izaslale posebna svečana poslanstva; tako gradu Spljetu dne 6, otoku Braču 14., otoku Rabu 17., gradu Kotoru 29. augusta, a Šibeniku 4. septembra¹²). Sve se to međjutim izmijeni, kad stigoše u Zadar nepovoljni glasi iz Ugarske.

Premda je tude velik dio velikaša pristao uz Ladislava Napuljskoga, ipak je Žigmundova stranka, a na čelu joj oba brata Nikola i Ivan Gorjanski, Šćibor Šćiborić, Petar Perényi i Ivan od Morovića, još uvijek dosta jaka bila. No kad palatin Nikola opazi, da bi stvari mogle zlo proći, a najviše poradi vječnoga izbjivanja kraljeva iz zemlje, poleti on brže bolje k njemu u Češku, ne bi li ga sklonuo na brzi povratak. Lakomisleni ga kralj uza sve to nije poslušao, pouzdavajući se valjda u sreću svoju, tako da se palatin povratu sam u Ugarsku, gdje se međjutim građanski rat već u velike razmahao¹³). Šćibor Šćiborić udario je uz pomoć podunavskoga brodovlja na Gjur, čiji biskup i gospodar bješe odlučni protivnik Žigmundov, pa ga nakon krvava boja i osvoji. Čuvši u to, da od prilike dva dana hoda uz Rabu, u Šebešu kod Papoca, planduje oveća četa pristaša kralja Ladislava, navali iznenada na nju, pa pobivši je ametom, otme joj sav prtljag. Po tom krene na Stolni Biograd i Budim, pazeći da ova dva važna grada održi za Žigmunda¹⁴).

Nekako u isto doba vojevahu i oba brata Nikola i Ivan Gorjanski velikom srećom s Nikolom i Stjepanom od Kaniže, braćom nadbiskupa Ivana, te s još nekim drugovima njihovim, koji su se utaborili na Rabi s očitom namjerom, da spriječe Žigmundu povratak u Ugarsku¹⁵). Porazom njihovim bješe kralju put otvoren, a on se odista napokon i vrati u državu svoju; dne 24. jula nalazimo ga opet u Požunu¹⁶). Prvi mu je posao bio, da se obori na ljutoga protivnika svoga, papu Bonifacija IX., kojemu spočitava, da »jednako danju i noću razmišljava, kako bi nas mogao izbaciti iz ovoga kraljevstva«, pa da je kao bajagi stoga upravo on odgovoran za sva zla, što ih nosi sobom gradjanski rat, naime za propast od preko 20.000 ljudi, tolikih crkva, manastira i ubožišta¹⁷). Poradi toga izdade Žigmund dne 9. augusta iz Požuna više naredaba za Češku i Ugarsku, u kojima do nove odluke najstrože zabrani svima i svakomu plaćati ma kake pristojbe papinskoj komori ili primati i izvršivati bule, pisma i zapovjedi budi papinske, budi njegova dvora ili njegovih poslanika. Naredbu ovu imale su u smislu posebne kraljevske odredbe sve državne i crkvene oblasti razglasiti u narodu¹⁸). Podjednako se Žigmund obori i na pristaše kralja Ladislava, javivši gradovima i županijama dolazak svoj, te opominjući ih, da se kane »buntovnika«, jer da će inače taki »nevjernici« izgubiti glave i imetak¹⁹). Iz Požuna zaputi se kralj s vojskom odane mu gospode u Budim, gdje ga nalazimo dne 25. augusta²⁰). U to stiže glas, da se Pešti primiče dušmanska vojska pod vodstvom Benedikta od Makre, koji je svojoj četi od osam stotina konjanika pridružio još i neke druge; ali braća Gorjanski ga potuku, dapače i živa uhvate, na što ga Žigmund dade baciti u tamnicu²¹). Iza toga podje kralj u Ostrogon, te dade grad opkoliti sa svih strana, a po tom s odabranim velikašima svrne u Višegrad, gdje se ponajprije uvjeri, da se kruna sv. Stjepana još nalazi u njem, a onda je pokaže i mnogobrojno skupljenom narodu, dašto, da se rasprši svaka sumnja o nezakonitom krunisanju Ladislava Napuljskoga. Povjerivši odbranu Višegrada, a s njime i sv. krune, Krbavskom knezu Karlu Kurjakoviću, Žigmund se opet povrati pod Ostrogon, ter ga uze podsjedati. Odavle ubavijesti onda kralj svoje vjerne Dubrovčane dne 30. septembra o dojakošnjem uspjehu, pa ih opomene, da ustraju i nadalje u vjernosti, poradi čega da ih

čeka zaslužena nagrada, jer »grad vaš odista moramo nazvati punim pravom krunom kraljevine Dalmacije«²²). Medjutim stade se primicati Pešti početkom oktobra nova ustaška vojska pod vodstvom erdeljskoga vojvode Nikole od Marczala i Nikole od Csáka. Kralj i njegovi velikaši podju joj u susret do Hatvana; svakako je to morala biti jača sila, jer se Žigmundovci nijesu pouzdavali u svoju dojakošnju sreću, već se s njome upustiše u pregovore, koje su od kraljeve strane vodili Nikola i Ivan Gorjanski²³). Oni su svršili time, da je Žigmund pristao nagovorom svojih velikaša na općenitu amnestiju za sve ustaše, što bi mu se pokorili i priznali ga svojim kraljem. Svečani akt o tom izdade kralj dne 8. oktobra 1403. u Budimu; u njem pozove sve podanike na mir i slogu, i to Ugre za pet dana, Hrvate na jugu od Drave za petnaest, a Erdeljce za dvadeset dana²⁴). Umjesnost takoga miroljubiva čina dokazuje odista sjajni uspjeh kod većine ugarskoga plemstva. Među prvima došao je k Žigmundu sam nadbiskup Ivan od Kaniže, a onda braća mu Nikola i Stjepan, pa Detrik Bubek²⁵). Kad se početkom novembra 1403. Žigmund desio u Stolnom Biogradu, već mu se gotovo čitava Ugarska opet poklonila²⁶).

Dašto, takí glasi nijesu mogli ostati bez dojma u Hrvatskoj, a naročito u nestalnim primorskim gradovima. Uzbudjenost je njihova doskora izišla na površinu. Kralj Ladislav naime odlučio se, da će po dalmatinskim gradovima sagraditi jake kule u koje će smjestiti vojsku svoju, za cijelo u namjeri, da bar njih zadrži u svojoj vlasti, kako ih je nekoć imala Venecija. To su medjutim znali i gradovi, pa se sada stanu složno opirati kraljevoj nakani. Trogirani već 9. septembra šalju posebno poslanstvo vojvodi Hrvoju, moleći ga, da bi ih zaštitio i zagovarao kod kralja, ali podjedno su oni pomnožali gradsku stražu, naloživši njezinim zapovjednicima, da pomno bdiju i paze na svako kretanje, očito se bojeći kake navale od strane kraljevske vojske²⁷). Sve to ipak ne pomože ništa. Za tim sklope dne 8. oktobra Trogir i Šibenik savez na pet godina u obranu pravica svojih: oba će se grada medjusobno pomagati, da tako ni na koji način ne dodje do gradnje pomenutih kula na njihovu posjedu, a uz to još će vazda sporazumno raditi u svem, o čem bi trebalo raspravljati s kraljem Ladislavom, vojvodom Hrvojem i knezom Ivanišem Nelipičem²⁸). Taj je od-

lučni čin koristio, jer Ladislav jav. dne 19. oktobra iz Zadra obim udruženim gradovima, da onih kula graditi ne će, pošto je tobože »predjašnjih uzroka i razloga nestalo«, a on sam da vazda želi poštovati njihova privilegija, slobostine i običaje²⁹). Kako se Ladislava neugodno dojmilo opiranje dalmatinskih gradova, i to još u isto doba s napredovanjem Žigmundovim u Ugarskoj, najbolje pokazuje to, što je sebi dao na ruke knezu Petru de Rubreis na novo položiti prisegu vjernosti; Spljet učini to dne 13.³⁰), a Trogir dne 23. oktobra³¹). Ali prilike se Ladislavljeve time nijesu poboljšale; proglašenje amnestije od strane Žigmundove i povoljni uspjeh njen u Ugarskoj uvjeri ga, da ne će tako lako i brzo zavladati tom kraljevinom, pa stoga se odlučio povratiti kući u Napulj. Dne 31. oktobra vidimo, gdje se spremaju Trogirani da dočekaju kralja; svakako se on tada već vraćao kući sa svojim vitezovima i galijama, jer je početkom novembra stigao u Napulj³²). »Tako se dovrši ovaj posljednji čin u drami, kaže učeni Rački, u kojoj obzirom na našu domovinu, igra anžuvinsko-napuljski do n glavnu ulogu. Ladislav, uzvišen na prijestol usred pogibli građanskoga rata, s godinama porasao je i u smjelosti; zaljubljen u stranačke spletarije, vjeroloman državnik kao Gian Galeazzo, ali od njega ponosniji, bješe naumio obnoviti u svojoj ličnosti slavu Friderika II. On je rado slijedio glas svojih prijatelja s ove strane Adrije, no imajući pred očima grozan primjer svoga roditelja, nije u sebi osjećao toliko muževne snage, da stupi na bojište protiv takmaca svoga, te da poštenjem odbrani, ostao — propao, onu krunu, koju je sebi kradomice stavio na glavu u Zadru. Učvršćenje prijestola iščekivao je od milosti ili požrtvovnosti svojih privrženika, ili od nepredvidjene i neproračunate nesreće svoga suparnika. Onaj prizor, koji se odigrao mjeseca augusta u glavnom gradu Dalmacije, nalik je u onom razdoblju naše povjesti, na sjajni meteor«³³).

Prije polaska svoga kralj se ipak pobrinuo za vrsna upravitelja u onim hrvatskim krajevima, što su mu ostali vjerni; to bješe vojvoda Hrvoje Vukčić. Svakako na Ladislavljev poziv krene on polovicom oktobra sa šurjakom svojim knezom Ivanišem Nelipićem i s ostalom velikom pratnjom u Dalmaciju, valjda u Zadar, gdje ga onda kralj oko 19. oktobra imenova svojim »glavnim namjesnikom u Ugarskoj, Hrvatskoj, Dalma-

ciji i Bosni«, a onda ga učini hercegom spljetskim i dade mu uz biser dalmatinskih gradova, naime Spljet, još i sučelne otoke Brač, Hvar i Korčulu u samostalno vladanje. Hrvoju se tako ne samo ispunila davna mu želja, nego ga je zapala i zaslužena nagrada za njegova mnogogodišnja nastojanja oko stvari kralja Ladislava. On se doduše i do sada kitio ponosnim naslovom velikoga vojvode i glavnoga namjesnika kraljeva u Hrvatskoj i Dalmaciji⁸⁴), ali unatoč tim zvučnim i slavnim titulama ipak je bio samo vazal, dostojanstvenik. Herceštvom spljetskim postaje on za pravo samostalan vladalac s određenim teritorijem, pa tako mu bude omogućeno, da gotovo čitavih desetak godina riječ njegova odlučuje u sjeverozapadnom dijelu balkanskoga poluotoka, što više, nekoć za kralja Stjepana Tvrtka tako malo poznati vojvoda Donjih Kraja sada je toliko ojačao, da mu ne samo medju bosanskim velikašima ne bješe ravna, nego uopće nije mu bilo premca na čitavom Balkanu, izuzevši osmanlijskoga sultana. Trogiraniin Lucius sasvim ispravno kaže, da je herceg Hrvoje Vukčić vladao u Dalmaciji ne kao kraljevski namjesnik, nego kao da je kralj sam. I odista on uredi svoj dvor dijelom u Bosni u Jajcu, dijelom u Spljetu, a dešavali su se na njemu »knezovi« i »vojvode«, koje on u ispravama svojim navodi kao »svjedoke«; on je držao vojsku svoju, šiljao stranim vlastima poslanike svoje, kovao novce svoje, za koje je iscrpavao onda još cvatuće rudnike bosanske; Venecija opet davala mu je raznih luksurioznih predmeta i oružja, a do potrebe i novaca. Dapače isti su mu pisci stali posvećivati djela svoja i to patarenski i katolički. Jedno nam pitanje medjutim još nije možno potpunom sjegurnošću riješiti, a to je vjera njegova nakon herceštva; ipak bismo mogli prema nekim znacima slutiti, da ga prijatelj njegov, nadbiskup spljetski Pelegrin, nije preveo na katolicizam⁸⁵).

Herceg Hrvoje svečano je ustoličen u svoj novi čin i posjed dne 4. novembra 1403., a još isti dan izmiri on na posjedu nadbiskupa spljetskoga u Sućurcu obje gradske stranke⁸⁶). Dva dana kasnije učini plemićima sve one, što su kod toga pomirenja najviše zasluga stekli, a onda imenova gradskim knezom Petrića Jurjevića, kneza vrbaškoga⁸⁷); za uzdarje opet budu hercegu dopitani razni gradski prihodi, kojima je imao

podmirivati potrebne troškove (8. novembra)³⁸). Onda izmiri još Spljet sa starim njegovim dušmanom Trogirom, na što ta općina dozvoli Splječanima, da mogu slobodno dolaziti u grad i izlaziti po volji iz njega³⁹). Trogirani dapače pokazuju još i veće sklonosti spram hercega, jer su mu davali u pomoć po potrebi svojih već nam poznatih strijelaca; tako vidjamo gdje općina početkom decembra knezu Petriću Jurjeviću šalje dvadeset njih na raspolaganje, dapače desetericu o svom trošku⁴⁰). U općini spljetskoj provede herceg još i neke reforme, dokuivši stari običaj, da se skupštinari sazivlju na sjednice zvonom i telalima, jer uvede pismene pozivnice, a i dosadanji običaj kod glasovanja preuredi ustajanjem⁴¹). On se dapače zanimao za prilike cetinskih Hrvata, ublaživši davno im nanesenu krivicu tako zvanom vrazdom⁴²). Podjedno imenova herceg i po Braču, Hvaru i Korčuli svoje namjesnike. Dubrovčani slali su doduše na Korčulu vlastelina svoga, da ondje upravlja općinom, ali je taj morao biti od Hrvoje potvrđen, pa stoga se i zove »knez korčulanski, po nalogu Hrvoja hercega spljetskoga«⁴³). Dok je herceg Hrvoja tako uređivao svoje vladanje, nastupiše u Bosni vrlo zamršeni zapleti, što su interes njegov potpunoma obratile na se.

Spominjasmoo, kako su se dubrovačko-bosanski snošaji tamo od god. 1400. sve to više zaoštravali, tako da se sredinom 1402. mogao očekivati pravi rat. Prvi dokazi dušmanskoga raspoloženja polaze od strane velikoga vojvode Sandalja Hranića, jer taj je još u martu ili aprilu 1402. napao pod Kotorom jednu dubrovačku ladju⁴⁴), a početkom 1403. opet je stao dodijavati republici sv. Vlaha, podignuvši u Sutorini jednu slanicu, što se dašto protivilo starim ugovorima⁴⁵). Ali ni Stjepan Ostoja nije mirovao, dapače se stao približavati Veneciji, čiji je gradjanin bio još tamo od 10. juna 1399.⁴⁶), dobro znajući, da bez brodovlja nikad ne će Dubroynika pokoriti. Već u aprilu 1402. šalje on duždu neke darove⁴⁷), a podjedno ga zamoli, neka mu dozvoli, da smije na obranu svoga primorskoga posjeda podržavati na moru dva oružana broda, što mu Mihajlo Steno iznimice dne 29. aprila i dozvoli⁴⁸). Gotovo istodobno otpremi Stjepan Ostoja u Veneciju još jednoga poslanika, da javi signoriji, kako je naumio uz more sagrađiti luku i tvrdjavu za veću sigurnost mletačkih i bosanskih trgovaca, ali jer se tobože

boji, da bi ga tko god mogao u tom spriječiti, to je moli, da bi mu ona u takom slučaju pomogla; mudra republika, dašto, dosjeti se, što je na stvari, jer zapeti bosansko-dubrovački odnosi nijesu mogli tajna biti na Rialtu, pa mu 23. aprila odgovori, neka slobodno na svom zemljištu gradi, što hoće, ali da mu ona nikake pomoći obećati ne može, jer bi se on znao zaratiti s nekim, s kim je ona inače na miru⁴⁹). Uza sve to bosanski se kralj ne okani svojih namjera, tako da se Dubrovnik, videći jasno, u kakvoj se zapletenoj političkoj situaciji nalazi, trudio svim mogućim sredstvima, samo da izbjegne sukob s Bosnom. Krajem god. 1402. i početkom 1403. nalazili su se na dvoru bosanskomu kao njegovi poslanici Nikola Pucić i Ivan Gundulić; između ostaloga imali su oni nagovoriti kralja i kraljicu, da posjete Dubrovnik, ali kralj Stjepan Ostoja odbije poziv, na što poslanici dne 8. januara 1403. budu pozvani kući, kamo prispješe dne 26. istoga mjeseca⁵⁰). Pored svega toga, senat dubrovački ipak mu dozvoli dne 11. januara neke barke da mu prevezu žito do Omiša⁵¹), ali s druge strane opet pokuša, da za sebe predobije neke vidjenije velikaše, ne bi li se bar nekako osigurala od kraljevih dušmanskih namjera, a naročito u prvom redu vojvodu Hrvoja, što joj je i uspjelo; jer i ako je Hrvoje za čitavo vrijeme dubrovačko-bosanskih razmirica u godini 1403. zabavljen bio poslovima u Dalmaciji kao glavni namjesnik kralja Ladislava, ipak je kraj svega neprištavanja dubrovačke republike uz Napuljca vazda njoj bio naklonjen⁵²). Medjutim napredovanja Ladislava Napuljskoga, a izbijanja Žigmundova po Češkoj učine, da se konačno kralj bosanski odlučio, poimajući značaj Dubrovnika kao posrednika trgovine između zapada i istoka, da ga silom podčini svojoj prevlasti.

Prvi je nekako krajem maja ugroženoj republici javio, što je čeka, vojvoda Hrvoje Vukčić po svom poslaniku Ratku Mišanoviću, poručujući joj, da je Stjepan Ostoja neprijateljski raspoložen stoga, što je ona u svoj grad primila kraljeve odmetnike Pavla Radišića i Pavla Maštrovića, pa da je tobože s njima u sporazumu pokretala neku akciju protiv njega kod kralja Žigmunda⁵³). Malo za tim, naime početkom juna, eto i Ostojinih poslanika logofeta Stjepana i Staniše Srdjanovića, koji isporučiše republici poruku kraljevu: prvo i prvo, da ostavi

protektorat kralja Žigmunda i da se njemu podčini; drugo, da mu izdade već pomenutu dvojicu odmetnika; treće, da mu vrati tek 1399. darovano Primorje od Kurila do Stona; napokon četvrto, da više nikad ne smije primati bosanskih bjegunaca na svoje zemljište. Ne pristane li republika na te uvjete, onda imaju dubrovački trgovci za petnaest dana ostaviti svu zemlju njegovu. Kao za porugu dodade konačno Stjepan Ostoja, da dubrovački senat može njegove zahtjeve, ako mu se učine preoštrim, podnijeti na riješenje duždu mletačkomu, čijem će se sudu rado pokoriti⁵⁴). Pripustiti zahtjeve Ostojine značilo bi, dašto, potpuno se predati na milost i nemilost moćnom susjedu, od koga je opasnost najviše stoga prijetila, što je bio vrlo blizu. Republika je dakle gledala, da kaku provalu dušmansku spriječi ili da je bar za neko vrijeme otkloni ubrzanom diplomatskom radnjom, kojom bi se kralj i njegovi velikaši što bolje uvjerali o neosnovanosti pomenutih zahtjeva. U tu svrhu bude dne 10. juna otpremljen Stjepanu Ostoji kao poslanik Pavao Gundulić, a 13. juna vojvodi Hrvoju Stjepan Lukarević. Pavao Gundulić imao je prije svega otežati diplomatske pregovore, da bi se republika koliko koliko mogla spremila za obranu, a naročito joj je mnogo bilo stalo do toga, da se onaj rok od petnaest dana produži, jer da se protivi starim ugovorima, po kojima se trgovcima daje otkaz u naprijed za šest mjeseci. Posredovanje mletačko ima odbiti, tobože što je Dubrovniku kralj bosanski »bliži, nego ma koji vladalac ili dinasta na svijetu«, a za pravo stoga, što je dobro znao, da se Venecija u taj čas nije slagala sa Žigmundom; što se napokon tiče kraljevih zahtjeva, da mu se republika podčini, imao je Pavao Gundulić izjaviti, da bi time Dubrovnik sebi stvorio veoma nezgodnu situaciju, jer bi ga prvom prilikom jaka ugarska vojska opet nagnala, da otkáže poslušnost bosanskomu kralju⁵⁵). Pored ove instrukcije još bi Pavlu Gunduliću naloženo, da uz put svrne vojvodi Radiču Sankoviću, te da ga obrati, da ne napadne Primorja bar dotle, dok se ne svrši njegova misija na bosanskom dvoru; vojvoda međjutim uze energično zahtijevati od Dubrovčana, da mu povrate ustupljeno Primorje, a nakon vječnoga izvinjavanja senatskoga provali napokon sredinom juna s vojskom svojom u republičino zemljište, pak opustoši nemilice njezine vinograde i zaplijeni joj stoku. Navala bosanske vojske morala je biti

jaka, jer dubrovački senat dne 20. juna učini sve potrebno za obranu Stona, a u isto doba gleda, da bi kakim mu drago načinom izbjegao sukob s moćnim susjedima svojim, vojvodom Sandaljem i knezom Pavlom Radenićem⁵⁶). »Uzmemo li na um separatističke težnje tadašnjih bosanskih dinasta, dobro kaže Jovan Radonić, ondani am je sasvim razumljivo, da su pojedina vlastela mogla ostati neutralna prema republici, i ako je vladar u najvećoj mjeri bio zauzet planovima protiv republike. Čitavo ovo ratovanje u god. 1403. sa bosanske strane pokazuje uopće znake neke nesmišljene i razdobljene akcije, u kojoj pojedini faktori rade svaki na svoju ruku⁵⁷). Pa tako i vidimo, gdje se u sjednici od 6. juna odista raspravlja u senatu o poslanstvu, koje bi trebalo opremiti Pavlu i Sandalju, jer ti su joj velikaši, i to jedan iz Huma, a drugi iz Konavala, mogli grdne štete nanijeti; ipak se senat za taj mah odluči, da ne će nikoga poslati onoj dvojici, ali kad Radić Sanković provali s vojskom u Primorje, približi se senat brže bolje onoj dvojici⁵⁸). Čini se međjutim, da se oba velikaša, Pavao i Sandalj, koji su se inače negdje blizu dubrovačkih granica nalazili, još nijesu odlučili na otvorenu akciju protiv republike, hoteći možda pregovaranjem dobiti dosta vremena, da se bolje pripreve za ratovanje⁵⁹).

Dok su s jedne strane dubrovački posjedi izloženi bili vojsci Radića Sankovića, a s druge je u njih svaki čas mogla provaliti dušmanska četa iz Huma ili Konavala, republika je podjednako pokušala svom energijom preko poslanika svoga Stjepana Lukarevića, da bi vojvoda Hrvoje Vukčić kod kralja Stjepana Ostoje intervenirao za mir. Znajući dobro moć i ugled njegov, jer mu izriekom kaže: »ono, što Vi hoćete, htjeti će čitava Bosna«, mislila je, da će ga još i time zadobiti, ako mu obeća za slučaj povoljnoga rezultata pet stotina dukata doživotne godišnje penzije⁶⁰). Stjepan Lukarević imao se najprije zahvaliti vojvodi, što je republiku ubavijestio o dušmanskom raspoloženju Ostojinu, a onda kazati, da je sve ono, što im kralj spočitava, laž i kleveta; ona dva odmetnika doduše utekla su se u Dubrovnik, ali Pavao Maštrović već je pošao preko Hrvatske u Vlašku, dok je Pavao Radišić ostao u Dubrovniku, gdje uživa mir i sigurnost, jer »vi znate, vojvodo, da je naša zemlja svakom slobodna, i velikom i malom. I nikoga, koji se

u nju uteče, ne možemo iz nje istjerati i to ni na čiji zahtjev, dapače ni na zahtjev kralja ugarskoga, pa volimo da nam se i zidine poruše, nego li da povrijedimo i pogazimo slobodu, jer pogazivši nju, škodili smo u velike samo sebi, a zidine je lako opet popraviti⁶¹). Vojvoda Hrvoje, koga su baš u taj čas najvećma zaokupile priprave za doček kralja Ladislava Napuljskoga, obećao je svoje posredovanje za mir, no bez većega uspjeha, jer su u to začela neprijateljstva i od strane Sandalja Hranića i Pavla Radenovića, koji napadoše sa svojom vojskom, marširajući preko Trebinja, Župu i Šumet⁶²). Videći tako, da je napadnuta baš sa svih strana, izabra republika dne 17. jula Nikolu Gundulića, Simeuna Bunića i Marina Kabužića, da radi saveza protiv Bošnjaka pregovaranju s Kotoranima, Turcima i Arbanasima, a malo kašnje, dne 27. juna, dan je posebni napatuk Pripku Butkoviću, kako bi izradio kod Mrkše, gospodara arbanaškoga grada Avlone, da skupi protiv Bosne što veći broj Turaka, ne bi li i time odvrnula snagu Ostojinu od njezinih granica⁶³). U augustu opet obrati se Dubrovnik na braću Gjurgja i Lješa Gjuraševića po svom poslaniku Nikoli Puciću za pomoć, a ovi je i obećaše, tako da im je senat mogao dne 21. istoga mjeseca javiti: »Hoćemo dati brod ili na Ošljem ili gdje rečete, za koliko vojske potrebuje, da prebrodi se na Sandaljevu zemlju, ki jest vaš i naš neprijatelj«⁶⁴). Pregovaralo se dalje i sa Topijom, gospodarom Drača, kome senat 15. oktobra 1403. odgovori, da će u slučaju nužde upotrebiti njegovu pomoć⁶⁵). Medjutim se i Žigmundov položaj u Ugarskoj poboljšao kroz august i septembar 1403. toliko, da se kralj Ladislav krajem oktobra našao prinukanim, da ostavi Dalmaciju, a tim je, dašto, s te strane olakšano bilo republici; što više, u to se doba i ratna sreća toliko okrenula na dubrovačku stranu, da je senat dne 9. oktobra mogao u pismu svom na mletačku signoriju, u kojem je inače moli, da ne bi pomagala njegovih dušmana, javiti radosnu vijest, da mu »poslovi dobro uspijevaju protiv Bošnjaka«⁶⁶). Uspjesi dubrovački razbiru se još i iz te činjenice, što su u septembru 1403. vojvoda Sandalj Hranić i knez Pavao Radenović bili voljni, da se upuste s Dubrovnikom u pregovore, u koju svrhu onda senat izabra Pavla Gundulića za svoga poslanika⁶⁷). Ali od svega ne bude taj puta ništa, dapače senat na to 19. septembra pre-

kine sve trgovačke veze s Bosnom, zapovjediš strogo, da ni jedan gradjanin ne smije izvoziti soli ili koje mu drago robe u vladanje Ostojino pod prijetnjom globe od sto dukata za svaki tovar izvezene ili otpremljene trgovine⁶⁸). Dašto, ova je zabrana, kojom se smjeralo na materijalnu štetu Bosne, širom otvorila vrata države Ostojine mletačkim trgovcima. Već koncem septembra ponudi Stjepan Ostoja po svom poslaniku Gr-guru republici sv. Marka grad Omiš, osim gradske kule, kao središte za njezine trgovce. On javlja duždu, da će strogo naložiti svim podanicima svojim, da jedino kod Mlečana kupuju robe, a ovim zajamčuje svaku sigurnost, dapače potpun oprost od svih daća, poreza i carina. Na taku poruku signorija onda opremi 9. oktobra kao poslanika svoga Marka Dandola s nalogom, da najprije potraži vojvodu Hrvoja i pozdravivši ga, zapita za njegovo mnijenje u toj velevažnoj stvari, a onda da potraži kralja, te uvjerivši se, da su svi oni navodi istiniti i iskreni, obadje i pogleda sam Omiš, e da li je zgodan za pristanište velikih ladja, jesu li putovi, što odavle vode u Bosnu, prikladni, i napokon da točno ispita, što bi se sve iz Bosne moglo izvoziti⁶⁹). Marko Dandolo doskora je svoju misiju izvršio, jer javlja dne 29. decembra iz Spljeta, kako ga je herceg Hrvoje srdačno primio i kako mu je kralj Stjepan Ostoja potvrdio istinitost one poruke, no u to signorija morade prekinuti dalje pregovore, jer se iznenada zgodiše važne promjene u Bosni⁷⁰).

Neočekivani uspjesi Žigmundovi nakon njegovoga povratka iz Češke morali su se samo veoma neugodno dojmiti Stjepana Ostoje. On je dobro znao, da će srećni kralj u brzo i s njime obračunati, a to tim prije, što se usudio oružanom silom navali na vjerni mu Dubrovnik. Ne uzdavajući se u možnu potporu hercega Hrvoja, s kim se i onako nije od nekoga vremena dobro pazio, niti u potporu Pavla Radenovića i Sandalja Hrančića, počeo je pomišljati na promjenu političkoga držanja prema Ugarskoj⁷¹). Posredovanje mačvanskoga bana Ivana od Morovića utvrdilo je Stjepana Ostoju u njegovoj nakani, pa tako je negdje početkom novembra 1403. sklopljen sa Žigmundom mir, dašto, pod uvjetom, da Bosna priznaje u kralju ugarskom svoga vrhovnoga glavara, kako je to i Dabiša učinio god. 1394.⁷²). Glasovi, da se radi o miru između Stjepana Ostoje i Žigmunda,

doprli su do Dubrovnika još početkom novembra 1403., a na to se zlorada republika odluči, da ga osujeti, samo da joj mrski kralj bosanski ne uteče potpunoj propasti. U tu je svrhu odaslala 16. novembra kao poslanike svoje Mihajla Rastića i Franka Bavželića najprije hercegu Hrvoju u Spljet, s namjerom, da ga sasvim zavađi s kraljem, a onda Žigmundu u Budim, da ondje udesi raznim klevetama pogibiju svoga protivnika. Instrukcija, koja je u tom poslu dana obim poslanicima, upravo je sjajno svjedočanstvo ondašnje diplomatske vještine dubrovačke, jer nam najjasnije dokazuje, kako je kod starih Dubrovčana vazda i uvijek prevladjivao samo interes na korist njihovu, dok tako zvanim narodnim idealima i čuvstvima nema ni traga. »Najprije ćete, kad ostavite Dubrovnik, poći najsigurnijim putem do hercega Hrvoja onamo, gdje već bude, kaže se u njoj; došavši pred njega, treba da ga pozdravite od strane kneza i vlade dubrovačke, te mu pokažete vjerodajno pismo, što ga sa sobom nosite. Onda treba da se što ljepšim i umiljatijim riječima obradujete njegovoj sreći, a poglavito njegovu unapređenju. A kad vam dade audijenciju, onda kažete: »Gospodine herceže, istina je, da je vaše gospodstvo poslalo nama jednoga vašega službenika, a našeg gradjanina, Dabišina Latiniću, s nekim poslanstvom, a taj nam poruči od vaše strane, da mi imamo poslati našega poslanika kralju ugarskomu (t. j. Ladislavu), te da treba da što prije dodje, da s vama ugovori na vašu i našu korist. I eto naša je vlada, htijući poslušati vaše riječi, poslala vam dva poslanika, a to smo mi. Vlada i plemići dubrovački, uvijek su vas, od kad imate vlast u tim stranama, cijenili kao prijatelja grada Dubrovnika i njegovih gradjana. Jer prvo i prvo vi ste s gradjanima ovoga grada po čitavom vašem vladanju tako blagohotno postupali, kao da su ljudi iz vaše kuće. Drugo, Dubrovčani vide vašu veliku sklonost i u tom, što ste vi bili razlogom, da su oni počašćeni u onim susjednim nam zemljama, koje bi po Bosnu samu bile od male koristi, a nama su većma na diku, nego li od hasne, te priznajemo, da to imamo po vama. Treće, mi smo upoznali iskrenu vašu ljubav i onda, kad je bio kralj Ostoja zlo ubaviješten, i kako se općenito zna, vi ste se svom silom upeli, da ga od toga odvratite, i tako je sve po nas mirno prošlo. I u svemu drugome vazda se vidjela vašu sklonost našoj općini. A stoga

vas i sada vlada i plemstvo dubrovačko moli kao svoga milog prijatelja, da vam smije sve svoje poslove preporučiti, jer ti isti mogu vama, već prema volji vašoj, biti od koristi. To i jest i razlog, što se sada vladi dubrovačkoj ne čini potrebno, da bi poslala poslanstvo u Ugarsku. (Ovo je rečeno, jer je Hrvoje kao pristaša Ladislava Napuljskoga, bio Žigmundov dušmanin.) A glede diferencija, što su medju Ugrima i medju obojicom vladara (Žigmundom i Ladislavom), sasvim smo raspoloženi slušati vaš savjet i činiti sve ono, što se vama svidja. Ako vam se svidja, da je potrebno da idemo, eto mi smo pripravnii poslušati vašu zapovijed i poći s vašim poslanicima zajedno (t. j. Ladislavu). Ako vam se čini, da nije potrebno, spremni smo ostati i činiti onako, kako vi zapovijedate za vaš i naš boljak. A onda treba da kažete: Herceže! Vlada dubrovačka, znajući, da je vaš dužnik, potsjećava vaše gospodstvo na ono, što je na vašu čast i napredak vaših stvari, potsjećava vas, da je svijet vrlo opak i da nema stalne ljubavi osim izmedju oca i sina, a vi imate sina, koga da vam Gospod dugo uzdrži, kako to želi i vaše srce I stoga treba da na nj mislite i da se sjetite, kako je život ljudski labav, i da se ne zna, koliko će trajati; opomenite se nadalje, kako je Stjepan Ostoja od neznatna čovjeka postao kralj i gospodar, kako se pokazao spram vas neblagodarani za ono dobro, na koje ste ga baš vi podigli. Pa ako vam se još i za vašeg života pokazao neblagodarnim, treba da pomislite, što će tek uraditi s vašim sinom nakon smrti vaše! Kako saznasmo, kralj Ostoja nije htio da sluša vaš savjet, što više, on se upeo pred čitavim zborom bosanskim, da ga omrazi svima, a medju mnogim pogrdama rekao je i tu, da ste baš vi razlogom, što nam je naviješten rat. Dašto, kad bi on znao, što je istina, onda vam ne bi bio neblagodarani. Mi nijesmo nikad prekršili nijedan ugovor, a ni one ljubavi, što je vazda vezala Dubrovnik s Bosnom; to vi sve dobro znate Gospodine herceže! Zna se svagdje za vašu veliku razboritost, kojom ste stekli velik glas i umnežili gospodstvo vaše do velike moći; to zna čitav svijet. A možda vam se ne mili, da morate iza sebe ostaviti sina svoga pod vlašću Ostojinom; tome vam je lako pomoći. A čini nam se, da je došlo vrijeme, kad biste lako mogli predočiti plemstvo bosansko za sebe. Odlučite li se na

to, ili ste se već odlučili, mi vam se nudjamo čitavom svojom moći na raspolaganje, imajući za taj posao na ruci susjedni nam kraj, a Vlasi, željni već mira zbog loše uprave kralja Ostoje, za cijelo će vas u tom pomoći i slijediti, te se vašem gospodstvu podvrći. Ako li vam se ne čini, da je nužno da predobijete gospodu za sebe, onda vas podsjećamo, da ima od Krotmanića boljih i valjanijih, nego li je Ostoja, a ti će vas većma slušati i bit će u svemu s vama i s vašim sinom na vaš boljak; od onih, što su u Bosni, mi ne možemo tako dobro ubaviješteni biti, kao vi što jeste, ali vam svakako preporučujemo onoga, što živi ovdje u Dubrovniku, imenom Pavla Radišića. On je s nama već dvije godine dana, a možemo o njem kazati, da je čeljade dobro i iskreno, te veoma odan vašemu gospodstvu. Nije ni nužno naglasiti vam, da će on rado slušati vas i vašeg sina. Vaše gospodstvo može odabrati koju god stranku hoće, mi ćemo vas rado slijediti i biti s vama. Kažite nam onda, na što ste se odlučili, da možemo javiti našoj vladi u Dubrovnik. I obećavajući vam, da ćete naći našu zemlju pripravnu na sve ono, što je na vašu korist, dajemo vam na znanje, da su Dubrovčani stavili toliku nadu i pouzdanje u vas, da se osim od Gospoda i našega kralja (t. j. Žigmunda) ni od koga drugoga ne nadaju ničemu. Stoga vas molimo, da se nastanite u Dubrovniku u svojoj kući, jer zacijelo u čitavom vladanju vašem vi i vaši potomci ne možete stalniji i sigurniji stan imati. A glede novosti, što ih imamo iz Ugarske o kralju, naša vam vlada daje znati po stalnim pismima, što ih je primila od kralja i od nekih ugarskih velikaša, da je kralj u Ugarskoj i da napreduje u svom vladanju, a znamo, da su i vam te stvari poznate. Još smo kao sigurno čuli i to, da kralj Ostoja traži, da se izmiri s našim kraljem, te da je poslao svoje poslanike k njemu, a čini se, kao da sve to šiba protiv vas. O tom vas ubaviješćujemo, jer nam je žao na svako vaše zlo, a radujemo se vašoj sreći. Napokon treba da kažete: Vi ste nam herceže poslali glasnika svoga Franca, koji nam je između ostaloga rekao, kako se vi tužite na štete, što ih vam je počinio kralj Ostoja. O tom smo uvjereni radi ljubavi vaše prema Dubrovniku, vašoj kući. A onda nam reče, kako ste se vi zauzeli za dobar mir i slogu među Bosnom i nama, što vam i priznajemo, te odgovaramo, da znate, da mi

nikad nijesmo bili razlog ratu, a svjedoči nam Bog i vi, koliko smo nastojali, da ostanemo u miru sa starom prijateljicom Bosnom i stoga nijesmo mi prekršili mir, jer bi tako zaslužili prikor pred Bogom i pred ljudma. A i vi znate koliku smo štetu pretrpili i krivicu od Bosne bez naše krivnje i razloga. A onđa znate još i to, da Ostoja nije stalan i siguran ni u jednom obećanju. Stoga mi vidimo u vama toliko razboritosti i snage i da ste baš vi onaj, koji nam može dati dobar, siguran i pravedan mir. A rekne li vam Hrvoje, da sklopimo mir s knezom Pavlom i Sandaljem, kažite: zato nemamo punomoći. No toliko ipak možemo reći, da smo ubaviješteni, kako su se njih obojica dogovorila na našu štetu. Jednako dolaze na čelu vojske, pa nas haraju, stoga i ne znamo, kako bi s njima napose mir skopili. No ipak ćemo ubavijestiti našu vladu o vašem savjetu u tom poslu. A prigovori li vam štogod glede kralja Ladislava, kažite, da smo mi podložnici krune ugarske uz neki danak, kako znade, a onaj, koji ostane gospodar u Ugarskoj, bit će i naš. U slučaju, ako bi vas Hrvoje svjetovao, da ne podjete u Ugarsku, onda nas obznanite o tom i čekajte kod njega do odgovora našega, pa nastojte, da ispilate iz njega sve njegove nakane, a i druge novosti. Svjetuje li vam, da podjete, a vi otiđjite odmah, držeći se napatka našega, kako smo vam ga dali za Ugarsku«.

U Budimu su poslanici dubrovački ponajprije imali pozdraviti kralja i istaknuti radost republike sv. Vlaha nad srećom njegovom nakon »velike žalosti, što ju je srce naše očutilo poradi nepristojnih progonstva vašega kraljevstva ugarskoga«. A onda ispričavši, kako ih je gonio Ladislav Napuljski, jer se nijesu htjeli pokoriti, ovako nastavite: »Druga progonstva pretrpjesmo od Ostoje, koji se naziva kraljem Bosne, (tobože što ne priznaje Žigmunda svojim vrhovnim gospodarom), jer ne mareći za pravdu božju, zakletve i ugovore starih vladara bosanskih potvrđenih prisegama i svim potrebitim svečanostima, nego potaknut od vražje oholosti stade od nas zahtijevati, neka bi se njemu podvrgli pod istim onim uvjetima, pod kojim smo podvrgnuti (subditi) Vašem kraljevskom Veličanstvu; inače da će na nas udariti čitavom vojskom svojom. Sam Gospod znade, koliko nas je rastužilo takovo zahtijevanje napereno protiv Vašega Veličanstva. Mi smo, dašto, jednoglasno

odgovorili Ostoji, da ni pod koji uvjet ne možemo odstupiti od dužne vjernosti vašemu veličanstvu, na što on, misleći, da će nas silom svojom primorati na svoju želju, posla na nas vojsku, koja je porušila i sasjekla stabla i vinograde, a popalila kuće i palače po svem okružju našem. Još nam je oteo nekoje zemlje između Dubrovnika i Stona, istjeravši iz njih posjednike na veliku štetu našu, a te nam je on sam nekoć darovao uz privolu velmoža bosanskih, dapače još su nam ih dali u vlast pređašnji vladari srpski i bosanski. Pa tako, prejasni vladaru naš, zemlja je vaša u to doba radi štete, što joj je zadade pomenuti Ostoja, pa poradi troška, što je bio potreban i još potrebuje za plaću najamnicima na njezino čuvanje, više stradala, nego li možete misliti, a da i ne spomenemo prolivene krvi. A sada nam je eto božje milosrdje učinilo neizmjernu milost, jer vidimo svjetlost vašu gdje zdravo i srećno sjedi u svojem kraljevstvu, a tako i lako zaboravljamo sve nevolje, što smo ih od navedenih progonstva pretrpjeli, budući da ste vi naša dika, na da naše osvete i oporavka«. Zatraživši potom od kralja u ime odštete tri otoka Brač, Hvar i Korčulu, koji su u taj čas bili u vlasti hercega Hrvoja, ili bar jedan od njih, ako već nikako ne bi ostale dobili, a što će tobože biti i kralju od velike koristi, imali su nastaviti ovim značajnim riječima: »Prejasni naš vladaru! Čuli smo, da ste se upustili u pregovore glede mira s kraljem Ostojom. Kao vaši vjerni podložnici kazat ćemo vam nešto, što odista sasvim sigurno znamo. Gospodaru! Sloga i mir, navlaš u današnje doba, odista su svake hvale vrijedni, ali za Ostoju moramo vam reći, da je to čovjek posljednjega stališa, nekako iznenada podignut na toliko dostojanstvo, ne poradi njegova nastojanja ili znanja, već po grijehu na kazan mnogima (misli se na njegovo nezakonito podrijetlo); po samoj čudi svojoj on je najgore čeljade, nestalno i lakomo, pa tako ni jedan čovjek u kraljevstvu njegovu nije s njime zadovoljan radi njegovih opočina, jer ne zna, što je stalnost, obećanje ili vjera. Kod njega se ne možete pouzdati ni u kakí dogovor niti ugovor«. Ocrnivši baš žestoko bosanskoga kralja imali su nastaviti: »Uza sve to, gospodaru naš, vaše veličanstvo može učiniti, što god hoće i misli, da je dobro. Samo dopustite, da vas vjerni Vaši podanici umole, za slučaj, ako se izmirite s kraljem Ostojom, jer se nemaju kud

uteći nego vašoj dobroti, da biste imali milosrdja te nas poradi nezasluženo nam nanesenih uvrijeda, prolite krvi i neizmjerne štete, što iznosi preko 200.000 dukata, zapadne dolična odšteta po vašoj volji, jer svako vaše odredjenje bit će nam ugodno i povoljno, kao ono našeg milog gospodara«. Glede hercega Hrvoja opet imali su se ovako izraziti: »Prejasni vladaru naš! Već smo odavna željeli, da stupimo pred vaše veličanstvo, a osobito odkad čusmo, da ste se povratili u kraljevstvo svoje, ali niti smo mogli doći po moru radi galija kralja napuljskoga, niti preko Bosne radi rata, što ga imamo s Ostojom. Čuvši međjutim herceg Hrvoje, da mi želimo otpremiti naše poslanike vašemu veličanstvu, poslao nam je jednoga svoga glasnika govoreći: ja znam, da ste vi nakanili odaslati poklisare vašemu gospodaru; ako je tako, a vi ih pošaljite preko moje zemlje, udesivši, da mi se ne vrate više, pa ću im onda dati slobodan prijelaz, a tako smo eto i došli. Kažite onda, da vam je on, kad ste k njemu došli, povjerio neke stvari za njegovo veličanstvo (a to treba da kažete skrovito i zgodno!), da ste tobože razabrali, e bi on želio, da ga njegovo veličanstvo primi u milost, a po tom recite: »Gospodaru! Vi bolje znate moć i znanje hercega Hrvoja od nas, ali moramo vam kazati, da bi on sada mnogo mogao učiniti, napadnuvši vaše neprijatelje, jer je u svadji s kraljem Ostojom i nedavno, kad je pošao u Zadar kralju Napuljskomu, otišao je odanle zlovoljan. Stoga ako bi njegovo veličanstvo htjelo učiniti kaku nagodbu s hercegom, te zaželjelo, da se vi potrudite oko toga, izjavite se spremni i poslušni. Zapita li vas kralj o prilikama u Bosni, onda kažite: Vi to i onako bolje znate od nas, no reći ćemo vam, koliko mi mališi (picoli homeni) o tom znamo: želite li Bosnu potpuno osvojiti, onda treba da prvo i prvo Hrvoja dobijete na svoju ruku (prima toiando Chervoie dal vostro lato), a ondā da zavadite ostale velmože bosanske i tako razdijelite kraljevstvo medju one velikaše, koji se vama dopadaju«. Napokon još su imali poslanici dubrovački preporučiti Žigmundu u njegovu posebnu milost i pasku prognanoga Kotromanića Pavla Radišića, koji da se tobože u toj nadi i spasao u Dubrovnik²³).

Snabdjeveni ovako potankom instrukcijom Mihajlo Rastić i Franko Bavželić podjoše na put i ne znajući, da se međutim Žigmund izmirio s Ostojom. Tom se prilikom, dakako, povelala riječ i o Dubrovniku, pa je ugarsko-hrvatski kralj pristao na to, da Ostoja ne mora povratiti Primorja, poglavito stoga, što je republika primila njegova odmetnika Pavla Radišića; nepovoljnu ovu novost javi senatu dubrovačkomu prijatelj njegov ban mačvanski Ivan od Morovića, dodavši izrijeckom, da brže bolje opremi poslanstvo u Ugarsku, ne bi li se sve još dalo popraviti. Naravski, na ovaki se glas republika silno uzbuni, pa 19. decembra pošalje onim svojim poslanicima posebni napatuk, da svakako nastoje, kako bi im se povratilo oteto Primorje i isplatila otšteta u iznosu od 200.000 dukata⁷⁴). U isto doba razviše Dubrovčani živu akciju na otocima Korčuli, Hvaru i Braču, ne bi li ih priveli da opet priznadu Žigmunda za svoga vladara, dapače Korčulanima naročito poručiše, da nipošto ne prodaju Bošnjacima soli, vina ili drugog živeža⁷⁵). Ovako otvoreno neprijateljstvo spram Bosne još se jasnije vidi iz toga, što su po svom poslaniku Paskoju Rastiću poručili Kotoranima, da opet priznadu Žigmunda, zamolivši ih podjedno, da ne smetaju njihovim četama, koje jednako ratuju po onim krajevima i na moru i na kopnu⁷⁶). Za ovo ratovanje u Konavlima i Dračevici, naime s Pavlom Radenovićem i Sandaljem Hranicom, u decembru 1403., od velikoga je interesa instrukcija od 11. decembra Paskoju Rastiću, Natalu Prokulu i Todoru Prodaneliju, kojom bjehu upućeni zapovjednici dubrovačkih ladja i barki, da se krenu putem prema Boci Kotorskoj, ali uz dodatak, da oprezno plove, a od obale toliko udaljeni, kako ih neprijatelji sa suha ne bi mogli vidjeti. Došavši na ulaz Boke neka se zadrže u Ljuštici i neka ondje stvar tako udese, da zorom uzmognu biti pod Sutorinom, a onda neka napadnu Dračevicu i Konavle. Uspije li im da osvoje Kastel (sigurno Sandaljev Novi), onda je to njihova čast i slava. Saveznici dubrovački bili su tada Ljuštičani, a čekala se pomoć od Gjurraševića, kojima je radi boljega žurenja valjalo javiti, da su Bošnjaci u velikoj međjusobnoj kavgi. Osim ovih trebali su zapovjednici predobiti još i ostale četovodje iz tih krajeva i podjedno im poručiti, a isto tako i Ljuštičanima, da nikake robe ne izvoze na dušmansku obalu. Ako bi pak zapovjednici

dubrovačkoga brodovlja vidjeli, da se ne da ništa uraditi protiv Konavala i Dračevice poradi veće vojne snage bosanske, onda neka to odmah jave u Dubrovnik⁷⁷⁾). Dalji detalji i konac ove dubrovačke operacije nijesu nam poznati, no vjerojatno je, da su im poslovi i uspjeli, jer to su im omogućili teški razdori, što su u taj čas prevladali Bosnom.

Ne može biti sumnje, da su vješte intrige dubrovačke u brzo bar djelomično postigle svrhu svoju, jer su na budimskom dvoru, a to je po republiku najvažnije bilo, pustili onu prvu osnovu, na kojoj se imao sklopiti mir između Dubrovnika i Bosne⁷⁸⁾, a uz to još je planulo otvoreno neprijateljstvo med Ostojom i Hrvojom, što je doduše prirodna posljedica kraljeva pokorenja Žigmundu, naime vladaru, koga herceg spljetski nije priznavao. Svakako je važnije to, da je njihovo neprijateljstvo prešlo i na čitavu zemlju⁷⁹⁾, da je možda većina velikaša pristajala uz Hrvoja, naročito Sandalj Hranić i Pavao Radenović⁸⁰⁾. Kako se međjutim Ostoja u taj par mogao oslanjati na pomoć ugarsku, nije već sada došlo do potpuna preloma, nego su obje stranke pokušale, da nekako dodju do sporazumka. To se jasno razbire iz pisma dubrovačkoga senata hercegu Hrvoju od 27. decembra, u kojem se kaže: »Sve počtene tvoje ljubve list primismo po vašem sluze po Ratku i i po našem poslu po Vlahuši i razumjesmo medju inimi, kako nam pišeš, da s kraljem bosanskim stojite na to, kako bi dobrota mogla biti i počinete medju sobom riječi govoriti«⁸¹⁾. Ali uza sve to, što je Ostoja još i kušao, da amnestijom namami k sebi neke svoje dušmane, kao primjerice vojvodu Pavla Klešića, povrativši mu dne 8. januara 1404. oteti grad u Glamoču i zemlje na Duvanjskom polju⁸²⁾, ipak do mira nije došlo. Takovoj zaoštrenoj situaciji svakako je mnogo doprinijelo, što se Žigmund u taj mah i opet stao zanimati zamršenim češkim prilikama, pa tako se kralj bosanski nije mogao oslanjati na njegovu pomoć⁸³⁾. Herceg Hrvoje tijesno se združi s Dubrovnikom na propast Ostojinu. Još 9. januara nalazimo ga u Spljetu⁸⁴⁾, a već 15. istoga mjeseca sklopi s poslanicima republike na svom gradu Zvečaju na Vrbasu savez »suprotiva kralju Ostoji na njegovu pogibao i rasuće i prognanje van kraljevstva«. Tom se prilikom Hrvoje obveže, da će »dvignuti vojske naše i poslati je priz Neretvu

u Humsku zemlju i tuj va ime Kristovo projaviti i proglasiti Pavla Radišića kralja bosanskoga i našom moćiju u svem uzdržati ga i pomagati ga na svu našu silu«. Dubrovčani se opet obvezuju, da će »zajedno s gospodinom Hrvojem sve učiniti, što moremo suprotiv kralju Ostoji, a u pomoć rečenomu gospodinu Pavlu Radišiću po moru i po suhu, po svih mistih okolo nas s našim ljudmi i s onima, koje budemo moći nagnuti na to«, a napose, da će »našimi posalbinami i na naše traćenje i slati i moliti našega gospodina previsokoga kralja Žigmunda, kako da ga (naime Hrvoja) stavimo na svu moć u milost u rečenoga gospodina kralja, jere veće nere kralj Ostoja moći će biti vridan i koristan rečenomu gospodinu«⁸⁵). Vidi se jasno, da su Dubrovčani nastojali, da vezu svoju s »nevjernim« Hrvojem pred kraljem Žigmundom maskiraju tobožnjim približenjem hercegovim Budimu. Ali taj je savez ipak promašio svrhu svoju, jer već nekako krajem februara, ili početkom marta izmiri se Ostoja s Hrvojem⁸⁶), dapače herceg spljetski napokon uspje i u tom, da je posredovanjem njegovim došlo u martu 1404. i do mira izmedju Sandalja Hranića i Pavla Radenovića, te republike dubrovačke.⁸⁷) Sada je još jedino trebalo da dodje do mira i izmedju Dubrovnika i Ostoje. Herceg Hrvoje i tude ponudi republici svoje posredovanje, i ako je taj posao već preuzeo na molbu Ostojinu sam kralj Žigmund⁸⁸), što je bilo donekle i suvišno, jer je u to sam kralj bosanski redom otpremio u Dubrovnik u tu svrhu kao poslanike svoje nekoga Stanića, pak Ostojića i Vlatka Hristijana, poručujući, neka bi k njemu poslao svoje poslanike, da se sporazume glede uvjeta izmirenja. Republika mu na to dne 14. marta odgovori, da je voljna sklopiti mir, ali u smislu naloga Žigmudova, jer Žigmund odluči i vam po poslu (poslaniku) poruči i upisa: da nam kraljevstvo ti naše zemlje vrati, koje smo prije ovoga rata imali i držali, koje nam je kraljevstvo ti sa svom Bosnom dalo i zapisalo. Vrativ nam kraljevstvo ti zemlje, da imamo s kraljevstvom ti žiti u ljubavi i prijazni«. Na poponovni poziv kraljev Dubrovnika konačno uputi dne 30. marta Marina Kabužića i Nikolu Pucića kralju Ostoji u Bišće, kuda su medjutim već stigla i tri ugarska poslanika po istom poslu. Republika je stavila slijedeće zahtjeve: prvo i prvo ima joj se namaknuti odšteta za uništene vinograde, posječene masline,

popaljene kuće i razvaljene »palače«; Stjepan Ostoja ima javno priznati, da nije krivnja na Dubrovniku, što je došlo do rata, jer da je grad slobodan, koji može po volji primati bjegunce, nego da je on započeo neprijateljstvo; republika obećaje, da će obustaviti dalja neprijateljstva i traži, da joj se izruče svi ratni sužnji, povrate oteta dobra, proglasi općenita amnestija, potvrde stara privilegija, po običaju i to od kralja, kraljice, velikaša i bogomila; onda još zahtijeva ona, da se obnove njenim trgovcima stara uobičajena prava u Podvisokom, Srebrnici i drugdje, a predade i na novo zajamči Primorje od Kurila do Stona; napokon izjavi republika, da je sačuvala kraljev poklad i da će mu i dalje plaćati određeni danak⁶⁹).

Pored svega upinjanja od strane ugarskih poslanika, hercega Hrvoja, vojvode Sandalja i kneza Pavla ipak nije došlo do mira, jer kralj nikako nije htio da predade zauzeto dubrovačko zemljište. Ta tvrdokornost stala ga je konačno prijestola, što je od njega samo tim neumjesnije bilo, pošto ga je međjutim Hrvoja i u Napulju kod kralja Ladislava izmirio, tako da mu je taj dne 1. aprila poklonio polovicu od skupnih carinskih dohodaka gradova Šibenika i Trogira, nazivljući ga u pismu kojim mu to javlja »milim rođjakom, kojega je vazda ljubio i ljubi kao brata«; tu je darovnicu Ladislavljevu imao onda herceg spljetski, dašto, kao kraljev namjesnik, izvršiti⁹⁰). Ali Stjepan Ostoja još je jednu pogriješku počinio: nakon neuspjela pregovaranja o miru s republikom sv. Vlaha on opet nastavi prekinuta dogovaranja s Venecijom, koja je na to dne 13. marta od njega zatražila, da joj sva svoja obećanja i pismeno zajamči⁹¹). Kralj je to odista i učinio dne 22. aprila na Visokom u sporazumku s knezom Pavlom Radenovićem, vojvodom Vukom mirom Jurjevićem, vojvodom Pavlom Klešićem, vojvodom Radičem Sankovićem i knezom Radojom Radosalićem. Mletačkim trgovcima i njihovim ljudem bude dozvoljeno i zajamčeno, da mogu slobodno hoditi po cijeloj Bosni bez ikakih daća, da mogu svaku trgovinu iznosti i unositi bez ikake carine, da će kralj izdati naredbu na sve župane, sudce i upravitelje, neka budu Mlečanom u pomoći, da će na njihov trošak u svakom kraju za njih kuće pripremiti, da im je slobodno u vrijeme mira i rata trgovati po Neretvi i po svim slatkim i slanim vodama u Bosni, da će kralj u slučaju, ako bi bio koji Mlečanin orobljen

ili okraden, od svojih novaca nadoknaditi štetu, i konačno da će doskora taki novac kovati, što će vrijediti za cijelu kraljevinu, ili ako toga ne učini, da će dozvoliti, da se po Bosni troši novac mletački, onako kako se sada troši dubrovački⁹²).

Taj je ugovor očito bio u prvom redu naperen protiv trgovačkih interesa dubrovačkih, pa tako je sasvim razumljivo, da je republika, kojoj se radilo tako reći o blagostanju njenom, pokušala sve i sva, da se osujeti. Još početkom maja nastojala je posljednj⁹³ puta kod Ostoje, da ga navede na izmirenje⁹³), dapače je o njegovom tvrdokornom vladanju u toj stvari ubavijestila i kralja Žigmunda⁹⁴), koji opet nije nikako s njime mogao biti zadovoljan, ne samo stoga, što se nećkao izvršiti njegov nalog, nego i stoga, što se približio Veneciji, jer je kralj ugarski bio u to doba s njome u nekoj nesuglasici⁹⁵). Konačno ni hercegu Hrvoju nije moglo biti mило, da se mletački upliv širi po Bosni, poglavito zarad njegova primorskoga posjeda u Dalmaciji. Tako se eto zgodi, da su velikaši bosanski, a na čelu im herceg Hrvoje, negdje sredinom maja, zbacili Ostoju s prijestola, te sami privremeno primili upravu zemlje u svoje ruke. Ostoji je ostalo ipak nekoliko velikaša vjerno, medju njima i braća Radivojevići, Gjuro i Vukić, te je baš poglavito njihovom pomoću ostao u njegovoj vlasti i važni grad Bobovac, na kojem se čuvala bosanska kraljevska kruna, a pored toga još su na njem bili kraljica Kujava i djeca joj⁹⁶). Dubrovčani dašto odmah jave bosanske novosti u Budim, pa tom prilikom ponovno ocrne Ostoju, dapače oni pošlju glasnike svoje najprije k hercegu Hrvoju, da ih i on u tom poduču, pišući mu dne 27. maja ovako: »Poslasmo ove listonoše k našim poklisarom na Ugre, da govore gospodinu kralju Žigmundu o svih zlih djelih, što nam je kralj Ostoja učinil i o svem, što će nam (korisno) i njemu suprotiv biti. Zato ako hoće gospodstvo ti štogod pisat našim poslanikom i uvježbati je da govore na suprotiv Ostoji, oni će govoriti«. Na koncu ga ubaviještaju, da će skoro k njemu doći njihovi posebni poslanici⁹⁷) I odista dva dana kasnije, dne 29. maja godine 1404., bude Paskoju Rastiću i Marinu Buniću uručena potrebna instrukcija, u kojoj se kaže, kako imaju najprije poći do hercega Hrvoja, te mu čestitali, što je srećno pobijedio neblagodarnoga Ostoju, a uz to još treba da mu se

usrdno zahvale za sve dobro što je učinio republici; Ostoju da je sam Gospod kaznio, »jer se nije bojao Boga, niti je imao obraza pred svijetom«. Po tom treba da podju knezu Pavlu Radenoviću, Sandalju Hraniću i na zbor velikaša bosanskih. Čim onamo stigne hercegov poslanik Ratko Mišanović, treba da kažu, da je republika pustila sužnje na slobodu, brodovlje svoje povukla ispod Kotora i Neretve, te podjedno opet dozvolila svaki saobraćaj s Bosnom. Odštetu mogu napustiti, govoreći: »Onaj, koji je sve skrivio, kažnjen je od Gospoda«. Republika je pripravna da nadoknadi svaku štetu Sandalju i drugim velikašima, no traži od njih natrag i svoje. Stoga će ispriopovijedati, kako su joj za vrijeme rata nemilice popaljena sela i palače, a naročito, ako bi se na svoje štete potužili Pavao i Sandalj. Za slučaj, da su Bošnjaci već izabrali sebi novoga kralja, oni će od njega zatražiti svečanu potvrdu privilegija danih im od Stjepana Tvrtka i Stjepana Ostoje, »bivšega kralja«, onda općenitu amnestiju, te odstranjenje onih »novosti«, to jest carina, što ih je Ostoja postavio u Podvisokom, Deževici, Srebrnici, Neretvi i drugdje, a poradi kojih su dubrovački trgovci prisiljeni, da puste trgovanje po Bosni, ograničivši se samo na Srbiju. Po tom nastojat će, ako još nije kralj izabran, da ispipaju mišljenje hercega Hrvoja, pa mu povjerljivo i tajno reći: »Tko bolji od vas za kralja«. Ako herceg odbije taku ponudu, onda neka kažu, da je najbolje da se izabere koji Kotromanić; oni da kao najdostojnijega poznadu jedinoga Pavla Radišića, koji još uvijek živi u Dubrovniku, »čovjek dobar, veoma uljudan i sasvim pouzdan«; on će svakako biti lojalan i od koristi (naime Dubrovniku i Hrvoju), jer će i održati ono, što obeća. O Žigmundu neka ne govore ništa, već jedino, ako budu izazvani, ali i onda vrlo oprezno. Svaki treći dan imadu otpremiti teklića u Dubrovnik, a povratiti se ne smiju, dok ne budu opozvani⁹⁸). Poslaniči ovi ipak ne stigoše na zbor, jer taj se odmah razišao, čim je svršio najvažniji čin: izbor Tvrtka II. Tvrtkovića za bosanskoga kralja⁹⁹).

Medjutim stiže protjerani Stjepan Ostoja u Budim kralju Žigmundu, pa ga uze na koljenima moliti za oprostjenje i pomoć. Kralj mu je napokon obeća¹⁰⁰). Iznajprije htio je sam poći na čelu svoje vojske preko Save, no češki ga poslovi odvrate od

toga, na što on povjeri vojnu mačvanskomu banu Ivanu od Morovića¹⁰¹). Ban Ivan provali u junu 1404. »sa šest četa svojih i svojom jakom vojenom silom« u Bosnu, pohara zemlje i kotare Ostojinih protivnika, te prodre do Bobovca. Kao posebno vojno odijeljenje otpremi ban istodobno Nikolu Gorazdu od Keresztura i Ladislava Szilágyija dolinom Spreče na grad Srebrenik, poznat nam još od ratovanja Ljudevita I. godine 1363., jer su Bošnjaci iz njega prečesto provaljivali u Slavoniju, te ondje harali posjede Žigmundovaca. Nikola i Ladislav osvoje grad na juriš, te smjeste u nj ugarsku posadu, koja im bude i stalno povjerena. Srebrenik ostade od sada kroz više godina u vlasti Žigmundovoj, makar da su ga Bošnjaci nekoliko puta kušali osvojiti¹⁰²). Ali protjeranoga kralja ban nije više mogao povratiti na prijestol, očito, što je za taki posao imao premalo vojske, a ni od Žigmunda se nije mogao nadati pomoći, pošto je taj malo po tom provalio u Moravsku i podsio Znojmo¹⁰³). Jedini mu je uspjeh bio to, da je Ostoji zajamčena svaka sigurnost, predan grad Bobovac, a s njime valjda još i susjedni kraj, te i nadalje ostavljen kraljevski naslov¹⁰⁴); za zaštitu njegovu još su velikaši bosanski dozvolili i to, da je na Bobovcu ostavljena jedna četa ugarskih vojnika¹⁰⁵). Tako je eto Bosna imala u taj čas u sebi dvije ugarske posade i dva kralja, ali pravi gospodar bio je u njoj herceg spljetski Hrvoje Vukčić.

Čim su se primirile raspirene strasti, herceg Hrvoje javi zvanično promjenu na prijestolu bosanskom u Napulj, Veneciju i Dubrovnik. U taj je čas ponašanje republike mletačke bilo od osobite važnosti, jer se dobro znalo, da će se Žigmund, tek što se oprostí čeških posala, opet naklopiti na Bosnu, da u njoj uskrisi padom Ostojinim istisnuti upliv ugarski; kako je tada Venecija bila u nekoj nesuglasici s ugarskim kraljem, pomisli herceg spljetski, da će joj se moći s boljim uspjehom približiti. Ali on to ne učini izravno, nego se najprije dađe preporučiti od kralja Ladislava Napuljskoga duždu Mihajlu Stenu, jer vidimo, gdje taj vladalac dne 16. juna moli signoriju, da bi poslanicima i pismima njegova namjesnika »u kraljevinama Ugarskoj, Dalmaciji, Hrvatskoj i Bosni« vjerovala kao njemu samomu¹⁰⁶. I zbilja se onda u julu javi herceg Hrvoje u Veneciji, poslavši onamo poslanika svoga, poručujući, kako

je otvorio grad Spljet i sav svoj teritorij mletačkim trgovcima uz svaku sigurnost prolaza i trgovanja, kako su velikaši bosanski »složno« zbacili kralja Ostoju, a podigli na prijestol sina slavnoga Stjepana I. Tvrtka, a napokon tobože zamoli, da mu se dozvoli, da smije podržavati poradi »sigurnosti« u Spljetu i okolici oružanih galija, barki i brigantina. Signorija mu je odgovorila vrlo rezervirano već dne 31. jula; ponajprije izrazi radost svoju, što joj je herceg učinio one trgovačke koncesije, a onda što je izabran novi kralj, »jer se dobro sjećamo, da je pokojni kralj Tvrtko bio naš dobar prijatelj«; ali odmah lukavo dodade, naravski obzirom na nedavne njezine poslove, da i o Ostoji ne može ništa drugo nego samo dobro reći, pa tako »ne znamo o promjenama bosanskim kazati nego to, da želimo svako dobro i mir kraljevstvu bosanskome«. Glede oružanih galija primijeti vijeće, da je davni običaj njegov ne mijesati se u tuđe ratove, nego jedino paziti, »da u jadranskom moru mogu naši trgovci mirno i sigurno ploviti sa svojim ladjama, ne pretrpivši nikake štete«. Neutralnost svoju još je bolje istaknulo time, što je već 3. augusta imenovalo Tvrtka II. Tvrtkovića »sa sinovima i posljednicima« svojim građanima, »kako smo to običavali činiti i kod njegovih prešasnika«; to je imenovanje podjedno bilo znak, da republika sv. Marka priznaje zakonitost nove vlade u Bosni¹⁰⁷).

S druge je strane opet trebalo da se dodje do potpuna mira s republikom sv. Vlaha, jer imamo jasnih tragova, da su Bošnjaci još u junu 1404 provalivali i pustošili posjed dubrovački¹⁰⁸), uza sve to, što je vijeće već u velike podržavalo prijateljsku korespondenciju s nekim odličnijim velikašima, kao s knezom Pavlom Radenovićem¹⁰⁹). Pregovori su počeli nekako početkom juna, kad je vojvoda Sandalj Hranić javio vijeću, da je opet dozvoljeno dubrovačkim trgovcima dolaziti u Primorje po svom poslu; no vijeće shvati tobože ovu dozvolu, kao da su mu te zemlje vraćene, šta više, ono se stade ponašati, kao da je i riješeno pitanje glede vlasništva sela Lisca, pak Trnovice i Imotice, čime samo izazove bijes ondašnjega žiteljstva, koje uze Dubrovčane progoniti, uznemirivati, trgovinu im otimati i svako drugo zlo činiti. Za to se dne 16. juna potuži vijeće Sandalju, moleći ga, da bi taka zla u buduće spriječio, a Dubrovčanima da se oteto povrati¹¹⁰).

Sandalj Hranić odgovori, da se sve to zgodilo, što je republika dozvolu njegovu prekoračila, pa stoga je upozorava, da ni-pošto više ne dolazi u Lisac bez njegove privole. Sada uze dne 4. augusta vijeće dokazivati Sandalju, da je Lisac po pravu dubrovački, jer mu je darovan privolom čitave Bosne i istoga Radiča Sankovića, čiji je nekoć bio; ali vojvoda mu odgovori, neka se za sada zadovolji onom dozvolom, a kad bude velika skupština u Bosni, neka i ono onamo pošalje svoje poslanike, gdje će se sve razmirice riješiti; on sam od svoje će strane nastojati, da poslovi dobro prodju po Dubrovnik, jer da mu je vrlo sklon i u srcu spram njega pravu ljubav goji. Ove Sandaljeve riječi, iz kojih se jasno razabiralo, da se želi približiti republici, obradovaše u velike senat, jer taj mu već 8. aprila vrlo kićeno odgovori, kako je milost božja sama učinila, da može imati tu sreću i s njime živjeti u ljubavi, dapače on mu ponudi, da se nastani u Dubrovniku, gdje da će mnogo zadovoljniji biti, nego u svojoj vlastitoj kući. Prijateljstvo njegovo općina tim većma cijeni, pošto dobro zna, »što vi hoćete, toj će htjet gospodin kralj Tvrtko i gospodin herceg i sva Bosna«, a i potrebno je, te ga treba vrlo brižljivo čuvati, »jer od potopa svijeta nije se toliko svijet smeli i vrtjel, koliko sada«. Sandalj Hranić, da i činom pokaže ljubav svoju, javi vijeću, da je spreman povratiti sve ono, što su ljudi njegovi oteli ili dužni ostali Dubrovčanima, samo neka pošalje poslanike, koji će tu stvar s njime obaviti, a kad je ove senat odista i poslao, onda ih je vojvoda tako prijazno primio, da mu se vijeće dne 14. augusta pismeno zahvalilo, a jer je po poslanicima svojim čulo, da je vojvoda nakanio za koji dan doći u Primorje, javi mu, da će ga opet počastiti sa svojim poslanicima, a »prijateljstvo ponoviti i ustanoviti i učiniti onakoj počteno po oboj strani i bolje, kako će Bogu na slavu biti, a svijetom pohvaljen«¹¹¹). Malo potom, početkom septembra, otpremi vijeće vojvodi kao svoga naročitoga poslanika Ivana Menčetića, koji mu je ponajprije imao čestitati na pobjedi njihovih »zajedničkih dušmana«, to jest Ostoja i Radiča Sankovića, a onda ga umoliti, da bi kod kralja i velikaša posredovao mir na osnovu principa »s t a t u s q u o«, jer »Gospod vam je dosudio veliko gospodstvo i sva vam je Bosna sklona, pak će vas poslušati i raditi onako, kako vi hoćete«. Kao nagradu za

posredovanje republika ponudi Sandalju Radičev dio u »Novim Zemljama«, kuću u Dubrovniku, te naslov gradjanina i vijećnika dubrovačkoga. Ali je vojvoda tražio za odstup Primorja hiljadu perpera godišnje penzije, što se vijeću učini premnogo, pa stoga nakon bezuspješna pregovaranja uputi dne 27 septembra svoje bosanske poslanike, da podju k hercegu Hrvoju i da mu se potuže, kako Sandalj traži za nagradu, što se podigao protiv Ostoje, selo Lisac, a ipak da su već prije republici pismeno zajamčili njezin predjašnji teritorij on, pa Sandalj i Juraj Radivojević¹¹²). Da je tom prilikom bio od nekoga upliva na poslove i snošaj republičin prama Žigmundu, moglo bi se nekom sigurnošću otale izvoditi, što su poslanici naročito imali naglasiti hercegu spljetskomu, da se u obnovljenom ugovoru »nema spominjati ime kralja Ladislava, makar da je prijatelj Bošnjaka«. No to poslanstvo nije bilo od koristi, jer u novembru 1404. vidimo, kako se Dubrovčani upinju, da sklope savez protiv Bosne s Kotoranima i Balšom II. Balšićem, gospodarom Zete; teško da je došlo do ostvarenja toga saveza, jer vidimo, gdje se kralj Tvrtko II. Tvrtković i bosanski velikaši pokazuju početkom decembra popustljivijim, zatraživši od Dubrovčana stara privilegija, na osnovu kojih se onda dalje moglo raditi. Početkom 1405. već je bilo sigurna izgleda, da će u brzo doći do željena mira, i to poglavito nastojanjem hercega Hrvoja¹¹³) i kneza Pavla Radenovića, kome Dubrovčani javiše dne 23. marta, da su im njihovi poslanici Paskoje Rastić i Maroje Bunić pisali: »jer im si bil dobri pomoćnik pri gospodinu kralju i hercegu i na svaki dobri put nastojal«, a malo po tom odusta i vojvoda Sandalj Hranić od zahtjevane penzije od hiljadu perpera¹¹⁴). U junu bjehu diferencije i razmirice toliko uklonjene i poravnane, da je novi kralj bosanski konačno dne 24. istoga mjeseca na Bijelih Selištih u Trstivnici potvrdio Dubrovčanima stara privilegija, a s njima i pravo na posjed Primorja, Lisca, Imotice i Trnovice, što im ga je Gstoja u posljednjem ratu silom oduzeo, a to je »bilo na kupu s gospodinom hercegom Hrvojem splickim i knezom Donjih Kraj i s knezom Pavlom Radinovićem i s vojevodom Sandaljem«¹¹⁵). U znak potpunoga izmirenja republika je onda dne 3. jula odlikovala vojvodu Sandalja i brata mu Vukca dubrovačkim gradjanstvom¹¹⁶), a za čudo tek 22. septembra i Tvrtka II. Tvrtko-

vića s obećanjem, da će mu davati dohotke, što ga idu, i pokloniti onu kuću u gradu, što je nekoć bila Ostožina.

Odista, bilo je već i krajno vrijeme, da se Bosna jedared smiri, jer joj se od sjevera i opet stalo spremati staro zlo. Kazivali smo, kako se Žigmundu nakon što je proglasio dne 8. oktobra 1403. u Budimu opću amnestiju, opet poklonio velik broj ugarske gospode. Da predobije još i preostalu, izdade u sporazumku s velikašima kraljevstva na saboru u Budimu dne 19. februara 1404. dekret, kojim bude proglašeno, da svi oni, što se ne misle kralju pokoriti, gube sva svoja imanja, a pomilovanim i nedužno stradalim da će se imanja povratiti; pravde, što bi mogle otale nastati, da će riješavati kralj i njegovi velikaši¹¹⁸). Nekako u isto doba sastase se i slavonske pristalice Žigmundove u Križevcima, a na čelu im zagrebački biskup Eberhard de Alben, slavonski banovi Pavao Bessenyo de Ezdege, Ladislav od Grđjevca i mačvanski ban Ivan od Morovića, te tom prilikom utanače s ostalom nazočnom gospodom savez na odbranu prava Žigmundovih protiv Ladislava Napuljskoga i njegove stranke¹¹⁹). Konačno izdade još kralj Žigmund dne 6. aprila u Požutnu drugi dekret, kojim ponovno zabrani pod prijetnjom gubitka glave i imetka svim svojim podanicima primiti ma kakva službena pisma od pape Bonifacija IX., legata, kardinala i drugih sudaca ili zvaničnika rimske stolice; nadalje odredi, da nitko ne smije na osnovu takih pisama, a bez izrične dozvole kraljevske, primiti ili podijeliti duhovnu čast ili službu, jer je to pravo sebi pridržala sama kruna¹²⁰). Time je dakako mislio, da će oslabiti jaku potporu Ladislavljeve stranke naročito u Hrvatskoj; međjutim kod toga opet slijepa sreća pomogne Žigmundu, jer papa Bonifacije IX. skoro umrije dne 1. oktobra 1404. Pored svega toga ipak ostade najveći dio Hrvatske i Dalmacije i nadalje vjeran kralju Ladislavu. Iznimku čine u tom tek knezovi Krbavski, kojima se doskora pridruži i Krčki knez Nikola, jer ovoga se velikaša neočekivani uspjeh Žigmundov toliko dojmio, da je na glas njegov ostavio svoj posjed i otplovio u Veneciju. Ovdje zamoli mudru signoriju, da bi mu svjetovala, kako da se u taj kritički čas vlada prema kralju Žigmundu, dapače, očito u teškoj brizi za svoj posjed, ponudi joj se za vazala, zatraživši u to ime od nje, neka bi mu potvrdila stara privilegija na Senj i Krk i da primi njegova

mjesta na Primorju za svoja, dakako zaštitivši ih podjedno protiv svake navale, što i jest bilo ono glavno. Ali Venecija, dobro znajući, da bi time samo u sukob došla sa Žigmundom, odbije ga 3. novembra, izrekavši nadu, da će knez Nikola kao razborit čovjek i sam znati tako udesiti svoje dalje vladanje, da mu se ne će ništa zla dogoditi¹²¹). Razumije se, sada ne preostade Krčkomu knezu drugo, nego se izmiriti sa Žigmundom; već na početku god. 1404. opet ga on broji među svoje »vjerne i ljubljene«. Politički preokret kneza Nikole morao se veoma dojmiti otoka Raba, susjeda njegova, jer se i on malo po tom povrati pod vlast Žigmundovu, što više, on izabere u februaru 1404. susjeda svoga knezom svojim uz godišnju plaću od 1000 livara (srebra), na što dne 26. februara knez Nikola izdade Rabljanima u Senju svečanu povelju, kojom im dozvoli, da sebi mogu svake godine birati podkneza između njegovih zvaničnika; onda im obeća, da će poštivati njihove slobostine, privilegija, statuta i običaje i da će ih štititi i braniti, čim mu polože prisegu vjernosti¹²²). Ovi su događaji od velike važnosti po politički položaj Žigmundov na Adriji, jer stekavši moćna kneza i više otoka, kao što su Krk, Cres, Osor i Rab, dok mu je na jugu i onako bila vjerna republika dubrovačka, mogao je lako napadati ne samo Zadar, nego i ostale dalmatinske gradove.

Taku su izmijenjenu situaciju dobro opazili kralj Ladislav i Venecija: u taj su čas oni imali zajedničkih interesa na jadranskom moru, naime spriječiti, da se tude opet ne osili budimski dvor. Nakon što je kroz godinu 1404. mnogo darovnica podijelio raznim svojim pristašama u Hrvatskoj, Dalmaciji i Bosni¹²³), kralj Ladislav otpremi u Veneciju početkom nove g. 1405. svečano poslanstvo, da signoriji tek onako u glavnom ponudi savez. Republika na to dne 31. januara zaključí, da se u tu svrhu i s njene strane pošlje Ladislavu poslanstvo uz punomoć, da može u glavnom i u pojedinim točkama raspraviti i zaključiti sve ono, »što je na čast i korist obiju stranaka«. Ali već 4. februara promijeni tu odluku svoju toliko, da se mjesto poslanstva pošalje samo jedan »svečani« poslanik, za koga bude onda izabran Benedikt Capello; dne 14. marta bude mu izdan naputak, koji ga opunomoći, da s napuljskim kraljem sklopi u ime republike obranbeni savez na tri godine, a

po potrebi i na pet, i to protiv svih eventualnih napadaja na njihove posjede¹²⁴). U isto doba pozove herceg Hrvoje općinu trogirsku, da u njegovo ime pošalje poslanike knezu Nikoli u Senj s pozivom, da taj otok odmah povрати kralju Ladislavu, t. j. njemu kao njegovu namjesniku, ali oni ne obavije ništa, jer knez Nikola poziv Hrvojev na prosto odbije¹²⁵). Dakako, sada je imalo oružje odlučiti o posjedu važnoga otoka Raba. Već 17. marta javljaju Trogirani Ladislavu, da ih je herceg Hrvoje pozvao, da se dignu protiv kraljevih odmetnika, što će oni i rado učiniti, ako im on pošalje galiju¹²⁶), a nekako u isto vrijeme zamoli herceg spljetski Veneciju, da mu prodade dvije oružane galije, na što mu vijeće dne 24. marta odgovori, da žali, što mu ne može pružiti pomoći, jer da republika, zapletena upravo u rat lombardijski, u smislu ustava svoga, ne smije u takoj prilici nikomu davati ni brodova, ni vojnika; ali potajno ipak zaključi, da se Hrvoju dadu dvije galije, ako bi ih ponovno zatražio¹²⁷). Sada je sva pomorska pomoć ostala na kralju Ladislavu; tako se eto opet pojavi na našim obalama napuljska flota pod vodstvom barletskoga kneza Ivana od Lusignana, koja sredinom 1405. osvoji Rab¹²⁸). Pad Raba u velike uzruja kralja Žigmunda, a to samo tim većma, što nije imao pri ruci dovoljno ladja. Stoga se odluči sklopiti savez s Venecijom, nadajući se, da će ga ona pomoći, jer joj nije mogla biti po volji vlast napuljska u onom moru, koje je ona tako rado zvala »svojim«; ali kako znamo, lukava i pro-nicava republika voljela je birati između dva zla manje. Stoga, kad je stigao negdje u julu Žigmundov poslanik u Veneciju, te ondje pričao, kako je njegov gospodar naumio pokoriti Dalmaciju, ter u tu svrhu već skupio do 50.000 vojske, ali da mu za siguran uspjeh treba još i ladja, signorija ga odbije. Dne 3. augusta ona mu odgovori, da joj ponudjena saveza nikako nije možno prihvatiti radi rata, što ga u taj par vodi s gospodarom padovskim, a kod toga ostade i nakon ponovne ponude kraljeve, dapače, dne 20. oktobra napokon zaključi, da se na Žigmundovu molbu, neka bi mu dala u pomoć nekoliko galija, naprosto ne odgovori ništa¹²⁹). Ugarski kralj kao da je slutio, da će tako proći na Rialtu, jer vidimo gdje odrješito u Dubrovniku traži pomoći po Petru gvardijanu krbavskom, dapače mu stavlja u izgled svoj skori dolazak u Primorje¹³⁰).

Glas o tome u brzo dopre i do hercega Hrvoja, jer vidimo, gdje se on dne 9. oktobra iz Korčule tuži vijeću, kako je čuo, da ono »opravlja svoje galije na Dalmaciju i da primi Rab«. Sada mu Dubrovčani dne 15. istoga mjeseca brže bolje odgovore ovako: »I taj list videv (naime Hrvojev) nam bi mnogo žal i ne drago, jer Bog nam je svjedok, da o tom nijesmo mislili ni radili, jer smo ljudije, koje hoćemo da si s mirom počivamo i da se uzdržimo trgov, kako je svijetu vidomo«¹³¹). Kako su iskreni bili sa svojim »gradjaninom« i »prijateljem«, pokazuje to, da će mu biti na službu koliko godj mogu, čim mu uspije, da dopre do primorja, a navlastice da će ga na moru pomagati, ne štedeći kod toga ni ličnosti svojih ni imetka svoga¹³²). Ali od naumljena pokorenja Dalmacije i kraljeva dolaska u Primorje nije bilo ništa, a sve to zato, jer se Žigmund spremao na — vjenčanje. Znamo, da se lakomisleni kralj još krajem god. 1401. zaručio s Barbarom, kćerkom Hermana grofa Celjskoga, a time se njen rod dašto dovukao do zamjerne moći i upliva u Ugarskoj i Hrvatskoj; dne 3. augusta godine 1405. potvrdi Žigmund nanovo staru donaciju svoju na Varaždin¹³³), a još 24. maja založi tobože tASTU svomu grad Čakovac s Međjumurjem za uzajmljenu mu svotu od 48.000 dukata¹³⁴). Vjenčanje Žigmundovo s Barbarom obavljeno bude na hrvatskom gradu Krapini, tada vlasništvu grofa Hermana Celjskoga, u nedjelju dne 15. novembra, odkale onda sjutradan presrećni kralj javi svim svojim vjernim i odanim, kako je na sreću i spas države svoje opet stupio u brak, te ih podjedno pozove na krunisanje mlade kraljice, koje će se po starom običaju svečano obaviti u Stolnom Biogradu dne 8. decembra krunom sv. Stjepana¹³⁵). I Dubrovčanima javi Žigmund vjenčanje svoje, ter ih ujedno pozove na krunisanje, ali oni mu se dne 19. maja godine 1406., čestitavši »najiskrenije«, ispričaše velikom daljinom i putnim tegobama, a onda nastaviše ovim riječima: »Vaše Veličanstvo želeći s nama dijeliti svoj napredak i radost svoju, javlja nam nadalje uobičajenom dobrohotnošću, da se po božjoj odredbi, a po savjetu i preporuci prelata, baruna, prvaka i drugih podanika vjenčalo s preblagom knjeginjom gospodjom Barbarom, kćerkom Hermana grofa Celjskoga. Kad smo to čuli, vrlo smo se obradovali, jer smo od onoga dana, kad je Vaše Veličanstvo obudovjelo, vazda

goruće željeli, da bi čuli, kako se Vaše Veličanstvo u povoljan brak udružilo. A radujemo se tim većma, što je Vaše Veličanstvo našlo sebi podjednako takva tasta, koji vama olakšava poslove, a vašim je podanicima i vjernima drag pomoćnik. Svi se molimo svemogućemu, da udijeli vama svojom daljom milosti potomaka za sva vremena i da se tim svojim potomcima Vaše Veličanstvo uzmogne dugo dičiti¹⁹⁶). »Kraljica Barbara bila je, piše Vjekoslav Klaić, kako je crta savremenik Aenea Silvije Piccolomini, žena krasnoga rasta, visoka i bjeloputna, te je poslije svojim razvratnim životom i vlastohlepljem zadavala mnogo jada i svojemu mnogo starijemu mužu i njegovim zemljama. U prvi kraj međutim bila je ženidba kraljeva s Celjskom groficom korisna po njegovo vladanje. Tast kraljev Herman upro je sada svu snagu, da pribavi svomu zetu odlučnu pobjedu i premoć ne samo u Ugarskoj i Slavoniji, nego i u Hrvatskoj i Dalmaciji. A to je lako mogao, jer je bio u svojti ne samo s poljskim kraljem, nego i s najmoćnijim velikašima u Hrvatskoj, kao što su bili palatin Nikola Gorjanski, knez Nikola Frankapan i mnogi drugi. Svi ti postadoše sada rođjaci i svojci kralja Žigmunda, te su mislili, da rade za svoju porodicu, ako pomažu što izdašnije svoga kralja i rođjaka. Palatin Nikola Gorjanski bio je sada kraljev pašanac, pošto se bijaše oženio starijom sestrom (Jelisavetom) kraljice Barbare; knez Nikola Frankapan bio je opet po ženi svojoj šurjak palatinov, a po svojoj sinovici Elizabeti u svojti s Celjskim grofovima. Nikola Gorjanski bio je nadalje u svojti s knezovima Blagajskim, knez Frankapan sa Zrinjskima i Kurjakovićima¹⁹⁷).

Još prije ženidbe svoje Žigmund se odlučio, da se dade na ozbiljne korake protiv Bosne, htjući time popraviti svoj neuspjeh na moru. Za pripreme o tom ratu čujemo češće kroz g. 1405.; tako javlja dne 13. marta dubrovački poslanik Franko Bavželić iz Budima svojoj vladi, da se u najskorije vrijeme sprema vojna na hercega u Bosnu, o čem senat dne 7. aprila ubavijesti svoga bosanskoga poslanika Nikolu Gučetića, javivši mu podjednako još i to, da je svome budimskome poslaniku naložio, neka bi nastojao uvjeriti mjerodavne tamošnje ličnosti, da je s Bosnom probitačniji mir, nego li rat; i odista Franko Bavželić uspio je toliko, te se neki od ugarskih velikaša izjaviše,

Šišić: Vojvoda Hrvoje.

da bi dobro bilo, kad bi herceg Hrvoje poslao poslanike svoje kralju Žigmundu. Iz ovoga izvještaja najjasnije vidimo, da se tada smatrao u Budimu herceg spljetski najvažnijim licem u Bosni. Poruku ovu imao je izvršiti Nikola Gučetić, ali tako, da čitava stvar ostane tajnom, pa tom prilikom Hrvoju još i kazati, da su Dubrovčani spremni za slučaj njegove privole otpremiti u toj stvari posebno poslanstvo u Budim, koje će je toplo zagovarati¹³⁸); dakako od toga ne bude ništa, dapače, baš u taj se čas herceg spljetski spremio, da udari na otpali Rab. Glasovi o ugarskom oružanju čuju se i nadalje. Tako javljaju Dubrovčani 2. maja Balši II. Balšiću: »Imamo glasove, jer je po milosti božjoj (Žigmund) zdravo i u većem stanju i boljem ner je bil nigda, i prave, da velike vojske pripravlja«¹³⁹), a s time je nesumnjivo u vezi ono kazivanje ugarskoga poslanika u Veneciji (u julu), da mu je gospodar već skupio 50.000 momaka¹⁴⁰). Dapače dne 10. juna ubavijesti Žigmund iz Budima sudije i žitelje sjev.-ugar. grada Prešova (Eperjes), da mu je »potrebno s moćnom svojom vojskom poći protiv svoje kraljevine Rame i Bosne, da se isprave i obnove medje njegove države«, pa ih zato pozivlje, da mu za tu vojnu pošlju po Simonu Rozgonu pet stotina for., koje će oni sebi namiriti dohotkom iz kraljevskih solara¹⁴¹), a 13. juna javlja banovima Pavlu Bessenyöju de Ezdege i Pavlu od Pečuha, njihovim podbanima i podžupanima zagrebačkom i križevačkom, da ostanu na okupu u Slavoniji, jer da će i on doskora tamo doći¹⁴²). U augustu već su bile ratne pripreve toliko dovršene, da je Žigmund mogao iz Višegrada dne 29. istoga mjeseca szent-leleškom manastiru javiti, neka odgodi ročišta neke ugarske gospode, jer će ona s njime upravo sada poći u rat protiv Bosne¹⁴³). I odista vojna započe početkom septembra; u kraljevoj su pratnji osim pomenutih banova još bili Herman grof Celjski, palatin Nikola Gorjanski, vojvoda Šćibor Šćiborić, državni sudac Frank Szécheny, Franjo Bubek, dvorski vratar Simon Konye, Petar Perényi i Simon Rozgon¹⁴⁴). Vojska ugarska provali unskom dolinom do Bišća, u kojem se gradu nalazila jaka četa kralja Ladislava i hercega Hrvoja, to jest hrvatska i bosanska, a pošto se nije htjela predati, trebalo je Ugrima osvojiti Bišće na juriš; mnogo se krvi prolilo, dok je grad pao, a osobito se istaknuo ban Pavao Bessenyó, na-

valjući na čelu svoje vojske, a dopao je i smrtnih rana, dok je Petar Perényi u isto doba pustošio duboko u Bosnu, da odvrati eventualnu pomoć¹⁴⁵). Prema navali se vidi, da je ova vojna naperena bila protiv faktičnoga gospodara Bosne, naime hercega Hrvoja, i na njegove Donje Kraje, ali ugarska se vojska taj put ipak zadovolji osvojenjem Bišća; dne 30. septembra i 4. oktobra izdao je Žigmund u njem dvije povelje¹⁴⁶), a po tom se povrati natrag. Iz svega se mora zaključiti, da je Žigmundov uspjeh tek privremen, jer svakako brzo nakon njegova povratka opet dopade Bišće ruku Hrvojevih. No ipak je velik strah zavladao u Bosni, jer vidimo gdje Dubrovčani pišu dne 5. oktobra Toliši županu vojvode Sandalja, da će ga rado u grad primiti, »ako vi bude koja nevolja od ugarske vojske«¹⁴⁷), a isto tako i knezu Pavlu Radenoviću dne 21. istoga mjeseca¹⁴⁸), dapače u to doba su i trgovci dubrovački obustavili svako trgovanje po bosanskim teritorijama¹⁴⁹). U novembru kao da je već svaka pogibao prešla, jer vidimo gdje Sandalj Hranić natrag zove iste trgovce, čemu se vijeće dubrovačko rado odazove čuyši, da »gospodin kral i gospodin herceg i gospodstvo ti i svi Bošnjani, prijatelji naši, božjom milostju jesu u dobru stanju i u dobru ufanju . . . A jer za Ugre što nam piše vaša ljubav, on vje, koji je svemu tvoritelj, jer bismo veseli, da je svaki jezik (narod), koliko ih je, s rusagom bosanscjem u svakoj dobroj ljubve i miru, a navlaštno Ugre«¹⁵⁰). Skoro poslije rata s kraljem Žigmundom sazove Tvrtko II. Tvrtković veliku skupštinu, kojoj su prisustvovali osim hercega Hrvoja i velikoga vojvode Sandalja i svi ostali velikaši bosanski. Kako znamo, Žigmund je prije rata naročito naglasio, da ga se laća s razloga, što želi »da se isprave i obnove medje njegove države«, pa tako i čujemo, da se na ovoj skupštini gospode bosanske, držane negdje u kasno proljeće, o tom i raspravljalo. Pošto kraljevina Bosna nije priznavala Žigmunda zakonitim vladaocem ugarskim, nego Ladislava Napuljskoga, to budu k njemu u Napulj otpremljeni kao poslanici humski vojvoda Juraj, knez Vuk i Toma, da ondje zatraže od kralja potvrdu starih i pravih medja bosanskih, naročito prama Ugarskoj. I odista, kralj Ladislav izdade dne 26. augusta 1406. svečanu povelju, kojom, uvaživši ponajprije »velike, plodonosne i korisne usluge«, što su mu ih iskazali i još iskazuju Bošnjaci oko

zadobivanja krune ugarske, zajamči i potvrdi kraljevstvu bosanskomu njezine medje u onom opsegu, kake su bile za bana Kulina¹⁵¹). Ovaj akt, koji sam po sebi nije mogao biti realne vrijednosti, jasno dokazuje, da je kralj Ladislav još uvijek imao u hrvatskim stranama mnogo pristaša, te da je Bosna i nakon rata od godine 1405. ostala u opoziciji protiv budimskoga dvora, ili drugim riječima, da je Žigmundov uspjeh bio tek privremen. Stoga je jasno, da je u brzo moralo doći do novih bojeva.

Prvo je bilo, da je kralj ugarski učinio važnu promjenu u hrvatskoj banskoj časti, jer je negdje u martu 1406. skinuo oba Pavla, a imenovao hrvatsko-dalmatinsko-slavonskim banom tasta svoga Hermana grofa Celjskoga, koga od sada u listinama, dašto, jer mu je bio rođjak, vazda spominje na prvom mjestu medju svjetskim velikašima¹⁵²). Malo po tom u aprilu pokuša i opet posredovanjem Krčkoga kneza Nikole, da Veneciju nagovori na savez protiv napuljskoga Ladislava, čije su galije harale Nikoline posjede, a u prvom redu, da mu se otme Dalmacija; no mudra signorija i taj put dne 26. aprila najodrešitije odbije svaku vezu¹⁵³). Žigmund podjednako nagradi i neke svoje vjerne velikaše za stečene zasluge u neprekidnim ratovima. Tako potvrdi 21. aprila knezu Nikoli darovnicu na grad Cetin i Klokoč, izdanu još njegovu ocu banu Ivanu¹⁵⁴), a sutradan 22. aprila knezu Ladislavu Blagajskomu i njegovoj braći Antunu i Ivanu više starijih privilegija i darovnica svojih prešasnika. U toj se povelji kazuje, kako su knezovi Blagajski mnogo toga pretrpjeli poradi »vjernosti svoje«, a navlaš od susjeda njihova hercega Hrvoja i njegovih Bošnjaka, dapače, Ivan je Blagajski takom jednom prilikom, možda u februaru 1403.¹⁵⁵), dopanuo i sužanjstva, pa se jedino velikom ucjenom, koju je morao platiti hercegu Hrvoju, oslobodio tamnice i okova¹⁵⁶). U to se kralj spremi za boj; kako se u isti mah zapleo i s Austrijom u rat, povjeri ljeti 1406. vojnu protiv Bosne temešvarskomu knezu Pipu od Ozore¹⁵⁷).

Taj je vojskovođa bio rodom Firentinac (* 1369.), te se za pravo zvao Filip de Sclaris, a tek docnije bude prozvan po ženinom imanju Pipo de Ozora ili obično Pipo Spano, bez sumnje Filip Madžarin naših narodnih pjesama. Kad mu je bilo trinaest godina, dade ga uboga mati nekim trgovcima, koji su pošli s njime u Njemačku. Odavle ga neki poslanici Žigmundovi

dovedu u Češku, pa u Budim, gdje se najprije zbrinuo u jednoj trgovačkoj radnji. Sa svoga umještva dopade se Žigmundovu blagajniku, koji ga uze k sebi godine 1386. Po njegovu nalogu putovao je Pipa, po svoj prilici godine 1389., u Ostrogon nadbiskupu Ivanu od Kaniže, gdje se onda desio i Žigmund; dogovarajući se s velikašima, »kako bi digao vojsku od 12.000 hiljada konjanika, koji će čuvati stražu na Dunavu i braniti onamošnje krajeve od napadaja Turaka, jer su oni osvojili Srbiju«. Kad nitko nije znao da izračuna, što bi ta vojska stala, pozovu Pipa i on brzo svrši račun. I Žigmundu se njegovo umještvo i okretnost dopadne, pa ga tako uzme k sebi. Da li je i koliko je Pipa imao učešća u Žigmundovim ratovima u Bosni, Srbiji i Bugarskoj krajem XIV. vijeka, nije poznato, no svakako se morao već do onda ma čime odlikovati, jer se iz povelje Žigmundove prigodom njegove ženidbe godine 1398. jasno razabire velika naklonost kraljeva. Pipa je uzeo Barbaru, jedinicu Andrije od Ozore, i dobio je s njome cijelo njezino imanje zvano Ozora nedaleko Temešvara. Srećni je Fiorentinac i nadalje ostao vjeran Žigmundu, dapače, prigodom kraljeva uzapćenja bude i on bačen u tamnicu, dašto, kao mrski stranac, a time je samo »još u većoj mjeri zadobio naklonost i povjerenje Žigmundovo,« kaže Stanojević, dapače intrigue njegovih neprijatelja i protivnika, o kojima toliko pričaju njegovi biografi, nijesu mu mogle nauditi: Žigmund je imao neograničeno povjerenje u nj i on je neprestano napredovao u znanju, počastima i imanju¹⁵⁸).

Ovomu dakle Pipa od Ozore povjeri kralj vodstvo u bosanskom ratu; on prodre na čelu još nekolicine pograničnih velikaša ugarskih, a s priličnim odijeljenjem konjanika i pješaka duboko u Bosnu, jer ga kralj hvali, da je tom prilikom opljačkao gotovo pola zemlje, dapače i spalio dvije kuće bosanskoga kralja, što ih je tek nedavno podigao za svoje posebno prebivalište, a onda ušao u grad Bobovac, sjedište kralja Stjepana Ostoje, te se smjestio sa svojom vojskom, ispadajući često iz grada u okolinu, da je opljačka¹⁵⁹). Ne može biti sumnje, da je ovo nenadano društvo bilo razlog, koji ponuka Ostoju, da se preseli u Dubrovnik, jer vidimo gdje mu senat dubrovački dne 13. septembra piše: »Po vašem sluzi po Vuku Uzinoviću list vaš primismo i riječi, koje nam od vas govori, razumjesmo i

na prvo, što od nas po rečenom prosiste, eto vi mi za toj primismo, ostaviv svaki zli uzrok neprijateljstva, koji je medju nami bil za onu rat, koju nam pravim (nedužnim) zadaste. Primismo i vam učinismo i zapisasmo, da morete dojt i s glavom i s vašimi i s imanjem u vaše mjesto u Dubrovnik i onej slobostine, na koje su vazda gospoda i vlastele Bošnjane prihodili i stojali¹⁶⁰). Malo kasnije zauzeše se kod vijeća za Ostoju herceg Hrvoje i vojvoda Sandalj¹⁶¹), no on ipak ostade u Bobovcu, za cijelo izmirivši se i nagodivši se s Pipom. Ali važnija je od ove druga jedna posljedica invazije župana temešvarškoga, a to je priključenje šurjaka Hrvojeva kneza Ivaniša Nelipića kralju Žigmundu. Posredovanje u toj stvari kao da je preuzeo Krčki knez Nikola, jer nalazimo, gdje dne 17. augusta 1406. ova dva velikaša sklapaju savez, svakako u prilog ugarskomu kralju¹⁶²). Taj čin, kojim bi u velike uzdrmana moć kralja Ladislava u Hrvatskoj, izazove strašnu osvetu od strane napuljskoga dvora, jer samo tako se može shvatiti, čemu Ladislav dne 15. septembra darova hercegu Hrvoju čitavu župu Vrhriku (Vrliku) s gradom Prozorom, što ga bješe on i podigao¹⁶³), onda Zrinj grad, inače vlasništvo Pavla grofa Zrinjskoga¹⁶⁴), pa još istoga dana vojvodi Sandalju Hraniću mjesta i kotare Drežnik, Cetin i Slunj¹⁶⁵), Zadraninu Jakovu Radoniću neke posjede oko Senja i Baške na Krku¹⁶⁶), te napokon 23. marta 1407. već pomenutom vojvodi Sandalju Ostrovicu i Skradin¹⁶⁷). Nesumnjivo se time htjelo pokazati Žigmundovcima, kake će promjene uslijediti, kad pobijedi oružje Napuljčevo, ali i to, da Ladislav odista vlada u Hrvatskoj i Dalmaciji¹⁶⁸). Ove odredbe kao da su ipak bile od koristi, jer doskora opet vidimo kneza Ivaniša Nelipića medju dušmanima Žigmundovim¹⁶⁹).

Medjutim se kralj Žigmund na novo spremao prvom polom godine 1407. na Bosnu, o čem su herceg Hrvoja i kralj Tvrtko II. Tvrtković svakako morali biti ubaviješteni, jer vidimo, gdje 23. juna Dubrovčani javljaju u Budim, kako su čuli, »da je turski poslanik došao u Bosnu k Hrvoju, a onda će poći k vašemu veličanstvu, da lažnim obećanjima traži izmedju vas i Hrvoja izmirenje, te bi se tako pod plaštom ugovaranja srećni pothvati vašega veličanstva otezanjem zaustavili¹⁷⁰).« Ne može biti sumnje, da je ta vijest dubrovačka

tendenciozno izvraćena, jer u to doba Turcima nije moglo biti do uplitanja u bosanske poslove, pošto su i sami bili domaćim borbama i suviše zabavljeni¹⁷¹); nego je u drugu ruku istinito to, da je Žigmund u isto doba i opet kušao posredovanjem pečujuskoga biskupa kardinala Valentina Alsanija i bivšega nadbiskupa spljetskoga Andrije Gualda u Veneciji sklopiti savez, ali bude dne 23 jula ponovno odbijen¹⁷²). Ipak provali u augustu s dva kraja u zemlju. Jedna je četa, sastavljena ponajviše od Erdeljaca, ušla u dolinu vrbašku, s očitom namjerom, da zauzme Hrvojeve Donje Kraje, pa je tako imala lih zabaviti spljetskoga hercega; a druga pod zapovjedništvom samoga kralja prodirala je dolinom rijeke Bosne. Ona prva četa kao da nije ni do Vrbaškoga grada doprla, a svakako je od Hrvoja zaustavljena i nesposobnom učinjena za svaki rad¹⁷³), dok je Žigmund donekle bolji uspjeh postigao, u čem ga je pomogao i Pipo, pojačavši njegovu vojsku s tri svoje čete, što ih je imao na obranu Bobovca, na kojem gradu i nalazimo kralja Žigmunda dne 11. septembra; Pipo tom prilikom predade kralju grad opet natrag¹⁷⁴). Vojni pohod kraljev, ma da i nije kakim znatnijim uspjehom ovjenčan, ipak zastraši bosanske velikaše, jer vidimo, gdje knez Pavao Radenović još u augustu zamoli republiku dubrovačku, neka mu dozvoli, da može u slučaju nevolje svoje imanje sklonuti u Ston, čemu se ona dne 5. septembra i odazove¹⁷⁵). Slab uspjeh kraljev u toj vojni najbolje se razabire iz spisa iste republike. Već 3. septembra nalazimo, gdje mu ona čestita na srećnom dolasku u Bosnu¹⁷⁶), a 11. istoga mjeseca, puna sreće i radosti, što se nalazi »moć kraljevskoga veličanstva posrijed neprijatelja«, javlja mu, da je pripravila prema njegovoj želji svoje brodove, kako bi mu na zgodan čas bili na ruci¹⁷⁷). Pače po poslaniku svom Marinu Buniću zatražila je od Žigmunda, da joj dade Konavle, tada još svojinu kneza Pavla Radenovića i vojvode Sandalja¹⁷⁸), očito se uzdajući u srećan uspjeh kraljev; no već 21. septembra zaključí, da će predložiti Žigmundu, kako bi ona voljna bila izmiriti ga s velikašima bosanskim, pa i dade u tom poslu napatuk pomenutom svom poslaniku Marinu Buniću, što je svakako najbolji dokaz, da su stvari ugarskoga kralja u taj mah bile dosla traljave¹⁷⁹). Svemu tomu pridruži se još i to, da se Žigmund u Bosni razbolio, na što mu Dubrovčani odmah pri-

pravno ponude svaku uslugu, tobože što je »interes čitavoga kršćanstva vezan uz njegovo zdravlje i život«. ¹⁸⁰⁾ Napokon su od osobite važnosti riječi senata dubrovačkoga od 29. oktobra: »I što pišete za gospodina kralja Žigmunda, jer pojde prijeke (to jest u Ugarsku) sa svjem: volja i hotenje božije bilo je i nam mnogo drago, da megju višnjimi krv ne bude se prolila« ¹⁸¹⁾ jer se iz njih ima izvoditi, da medju kraljem i Bošnjacima uopće nije ni došlo do ozbiljna boja. Žigmund je dakle u oktobru ostavio Bosnu, a tako su nekako učinili i Erdeljci utaboreni na Vrbasu, te se povratio kući, tješeci se slatkim i laskavim riječima vjernih Dubrovčana, koji mu dne 13. novembra usписаše: »Kolike li su poraze, koliko propasti i nepodnosljivih šteta nanijele provale vašega veličanstva u poje-dinim oblastima bosanskim!« ¹⁸²⁾.

Tako je Bosna ponosna odbila redom tri navale ugarske, a spriječila svaku znatniju akciju četiriju vojska, znak ondašnje njene velike snage. To se pak još bolje potvrđuje time, što je umjela, da se u isto doba uplete i u poslove zetske. Već je Stjepan Tvrtko I., stekavši godine 1385. Kotor, došao u sukob sa zetskim knezom Balšom Balšićem, jer se i on otimao za taj grad. Kad je ovaj poginuo u boju s Turcima još iste g. 1385. na polju Savru, iznad rijeke Devola, medju Kosturom i Beratom, zauzme njegovo mjesto Gjurgaj Sracimirović, koji se u nevolji od Turaka dao u zaštitu mletačku, prodavši im godine 1396. gradove Skadar i Drivast ¹⁸⁴⁾. Kad su u Bosni planule poznate nam domaće borbe izmedju kralja Stjepana Ostoje i hercega Hrvoja, onda se učini Gjorgju Sracimiroviću zgodno, da zauzme Kotor i okoliš, pa tako ga vidimo, gdje je stao sa sinom svojim Balšom uznemirivati isti grad, nanašajući mu raznih šteta. Stoga javi u julu 1404. herceg Hrvoje u Veneciju, neka mu ne zamjere, ako udari na onu dvojicu Zećana ¹⁸⁵⁾, dok su Kotorani, očito ozlojedjeni poradi ovih nemira, u novembru iste godine 1404. poslali duždu posebnoga poslanika, nudeći mu grad u zaštitu, ali budu odbijeni, tobože što je republika zabavljena drugim važnijim poslovima ¹⁸⁶⁾. Medjutim umrije u drugoj poli iste godine Gjurgaj Sracimirović i ostavi iza sebe ženu Jelenu, sestru srpskog despota Stjepana Lazarevića i sina Balšu. Kako on nije bio vezan na onaj ugovor, što ga je otac njegov sklopio s Venecijom, odluči se potpo-

magan u tom od ujaka svoga, opet natrag osvojiti Skadar i Drivast. U ratu, što je brzo po smrti Gjurgjevoj planuo, posluži Balši sreća, jer već u početku god. 1405. oba su ona mjesta bila u njegovoj vlasti¹⁸⁷). Sada se uze Venecija ogledavati za saveznicama, te s tom namjerom pokuša kod vojvode Sandalja Hranića, jer dne 7. maja 1407. ovlasti dva poslanika svoja, Nikolu Fuscula i Leustahija Canka, da podju do vojvode i da mu zahvale na srdačnom odzivu, moleći ga podjedno, da pomogne republici kod zauzimanja onih gradova; u slučaju ako njegovom pomoći padnu Skadar i Drivast, signorija mu stavlja u izgled hiljadu dukata godišnje penzije ili tri hiljade na jedan puta¹⁸⁸). No do ugovora i saveza nije došlo, po svoj prilici što je Sandalj previše tražio¹⁸⁹), a Veneciji je ipak uspjelo, da je osvojila ne samo Skadar i Drivast, nego i Ulčinj, Bar i Budvu¹⁸⁸). Posljedica toga srećnog ratovanja bila je, da su Kotorani u augustu 1405. i opet ponudili duždu svoj grad¹⁸⁹), na što kralj Tvrtko II. Tvrtković i herceg Hrvoje pošalju u Veneciju poslanike svoje zahtijevajući odrešito, da se u grad Kotor ne dira, jer da pripada kraljevini Bosni; podjedno još zamole vijeće, neka bi odstupilo Ulčinj, Bar i Budvu vojvodi Sandalju, za slučaj ako ga ne kani za sebe pridržati. Venecija je odgovorila dne 13. septembra kralju Tvrtku II. Tvrtkoviću i hercegu Hrvoju uvjeravajući ih, da i ne misli dirati u Kotor, no o kakom odstupu onih mjesta vojvodi Sandalju ne htjede ništa da zna, pošto ih je na sablji otela, pa će ih stoga »misliti božjom svojoj vlasti pripojiti¹⁹⁰)«. Time pitanje ipak nije bilo riješeno, jer vidimo, gdje kralj Ladislav Napuljski i herceg Hrvoje šalju u maju 1406. poslanike u Veneciju zahtijevajući za Sandalja, »gospodara u arbanaškim stranama«¹⁹¹), gradove Bar i Budvu; kralj tom zgodom izrijekom naglasi, da oba grada pripadaju njegovoj vlasti, a Sandalj da je njegov podanik¹⁹²). Kad vijeće po tom dne 8. juna 1406. odbije taj zahtjev¹⁹³), tobože da se ne slaže s njezinom čašću, stegnuše se bosanski poslanici na Budvu i tri, četiri naokolna sela u kotorskom kotaru; ali ni na to ne htjede republika pristati, nego odgodi 12. juna odlučni odgovor za vrijeme, dok joj stignu potanki izvještaji od povjerenstva, što će ga onamo poslati¹⁹⁵). Kao da su Mlečani time i suviše zatezali, jer u decembru 1407. ponove herceg Hrvoje i vojvoda Sandalj svoj zahtjev na Budvu

i Bar, nudeći im podjedno oružanu pomoć protiv Balše¹⁹⁶). Izbjegavajući i opet u prvi kraj s odlučnim odgovorom konačno javi dne 23. decembra signorija, kako je spremna Sandalju vratiti Budvu, ali uz uvjet, da do maja 1408. bude Zeta pokorena, a gospodar njen knez Balša odanle protjeran. Za boravka svoga u Veneciji bosansko je poslanstvo još zamolilo u ime hercega Hrvoja i kneza Ivaniša Nelipića vijeće mletačko, da bi imenovalo svojim gradjanima vojvodu Sandalja Hranića, kneza Pavla Radenovića, Jurja Radivojevića i brata mu Vukića, a napokon još i za to, da se sklopi savez između Venecije i Bosne. Signorija odgovori poslanstvu, da ona ne vidi potrebe takoga saveza, jer da i onako već postoji u takovoj mjeri, da se već užu ne da pomisliti; u ostalom ona nema ništa protiv toga, da se obje vlasti zavjere, da jedna ne će podupirati protivnika druge stranke¹⁹⁶). Bosna opet i jest trebala, da se oglada za pomoć, gdje samo može, jer se međjutim kralj Žigmund stao spremati na odlučni udarac.

Naučivši iskustvom triju posljednjih vojna, da je ipak pre slab da svlada žilavi odpor kraljevine Bosne, kojoj su dašto izdašno pomagale Hrvatska i Dalmacija, odluči se potražiti pomoći u zapadnoj Evropi, kako je to učinio i pred nikopoljskom katastrofom. Tu je mogao dobiti jedino tako, ako svijetu prikaže rat bosanski kao vjerski, dakle kao krstašku vojnu. U Rimu je zasio međjutim na papinsku stolicu Grgur XII., a kako se taj nije dobro pazio s napuljskim dvorom¹⁹⁸), bilo je Žigmundu lako, da se s njime sporazumije. Još ljeti 1407. pošalje k njemu kardinala Valentina Alsanija i nadbiskupa Andriju Gualda¹⁹⁹), koji odista kod pape izrade, da je dne 9. novembra iste godine izdao u Sieni proglas na sav kršćanski svijet, pozvavši ga, da podje u krstašku vojnu i da pomogne kralja Žigmunda, »prvaka katoličkoga« u boju protiv »Turaka, Arijana, Maniheja i drugih nevjernika u kraljevinama i stranama carigradskim, Vlaškoj, Ugarskoj, Bosni, Dalmaciji, Hrvatskoj, Rami, Srbiji, Galiciji, Vladimiriji, Kumaniji i Bugarskoj«; svim onim koji podju na vojnu, obećan bude onaj oprost, što se nekoć dijelio krstašima, kad su polazili u Svetu Zemlju i Jerusalim²⁰⁰). Sav početak godine 1408. ispunjen je velikim pripravama Žigmundovim, a znalo se za njih u Veneciji²⁰¹) i u Dubrovniku, dapače Dubrovčani kao da su bili uvjereni o

budućem uspjehu kraljevu, jer u instrukciji, što su je dne 2. marta dali Andriji de Martholo de Volzo, svomu poslaniku, izrijeком mu nalažu, da za republiku zatraži od kralja Konavle i Dračevicu »na vječnu spomen nama i našim potomcima za onu vjernost, što smo je obdržavali tolikim štetama i troškovima«. Ako li toga ne može dobiti, onda bar Konavle, ako ni to ne, onda tri otoka Brač, Hvar i Korčulu, napokon se može zadovoljiti jedino Korčulom. Još mu vijeće nalaže, da ima uz kralja ostati tri mjeseca, ter ga svakuda pratiti²⁰²).

Dok se kroz prvu polovicu 1408. skupljala vojska valjda u Budimu, boravio je Žigmund u Hrvatskoj, jer ga nalazimo dne 26. januara u Koprivnici²⁶³), a od 13. februara do 5. marta u Križevcima, gdje se sastalo plemstvo županije križevačke i virovitičke u skupštinu²⁰⁴). Poslije toga povrati se u Budim²⁰⁵), gdje je ostao nekako do početka aprila, a onda podje s jednim dijelom vojske na jug, nesumnjivo zaokupljen ratnim pripravama; dne 8. aprila izdao je jednu povelju u Djakovu²⁰⁶), a 11. istoga mjeseca nalaže iz susjednoga Dragotina nekom Stjepanu Hynu, da se ima na obranu granica pridružiti temeškom županu Pipu od Ozore, premda će se rat protiv buntovnih Bošnjaka tek 24. jula zvanično oglasiti²⁰⁷). Nekako sredinom maja prijedje kralj Savu i utabori se pod Dobor-gradom²⁰⁸), gdje ostade do juna²⁰⁹). U julu se povrati preko Bača²¹⁰) i Nagy-Onga u Budim²¹¹), boraveći tude dne 8. i 16. augusta²¹²), a kako se međjutim ovdje skupila velika vojska od 60.000 momaka, u kojoj je bilo i mnogo Poljaka, započne bosansku vojnu²¹³). Ratovanje pada u prvu polu septembra, a svršilo se vrlo brzo, dašto, poradi nadmoćne sile kraljeve, ugarskom pobjedom; što više, sam kralj Tvrtko II. Tvrtković, a s njime i preko sto i sedamdeset velikaša bosanskih bude uhvaćeno, zacijelo izdajom²¹⁴). Već 25. septembra javio je srećni Žigmund svoju pobjedu dubrovačkomu vijeću, koje mu je na to dne 24. oktobra posebnim pismom čestitalo²¹⁵). S pomenutim dragocjenim plijenom povrati se Žigmund pod Dobor-grad te dade svim uhvaćenim odрубiti glave, a napokon tjelesa im sunovratiti s visoke pećine u rijeku Bosnu; jedini kralj bude pomilovan, ali pridržan i nadalje kao zarobljenik²¹⁶). Sredinom oktobra već se Žigmund vraćao s Tvrtkom Tvrtkovićem preko Dubočca nedaleko Broda na Savi kući²¹⁷); dne 13. i 14. desio se u Peč-

varadu, a 8. decembra u Budimu²¹⁸). Kako nije onom prilikom uhvatio najvažnijih velikaša, naime hercega Hrvoja, vojvodu Sandalja i kneza Radenića, očito, što ih tada nije bilo u bosanskom taboru, to je Žigmund vojsku ostavio u Bosni nesumnjivo s namjerom, da rat obnovi²¹⁹). Medjutim je u isto doba bjesnio i rat po moru, gdje je Krčki knez Nikola iz Senja i Krčkoga otoka napastovao one primorske krajeve Dalmacije, što su priznavali Ladislava Napuljskoga. Poglavitna se borba vodila oko Raba, a mora da je bila žestoka, dok Trogirani dne 17. augusta zaključuju, »da će poslati gradu Rabu četrdeset ljudi sa četiri barke, ako to učine i ostali Dalmatinci²²⁰).« Rab ipak pade, no time kao da se knez Nikola nije nadao, da je vojevanju kraj, pošto piše u septembru signoriji: »Osvojio sam Rab, ali se poradi toga Zadrani i službenici kralja Ladislava spremaju, kako bi svom silom na me udarili«, pa zato moli pomoć. Ona ga dakako dne 24. septembra odbije, tobože, što se ne pača u te borbe, živući u miru i u prijateljstvu s obim strankama²²¹). Do ponovna rata nije došlo, dapače je kralj Ladislav već u to vrijeme bio s Venecijom u dogovaranju glede onog podlog i sramotnog čina, na koji ćemo nešto niže doći. Tako se može krajem septembra 1408. politička situacija u hrvatskim krajevima s one strane Drave obilježiti ovim riječima: srećnom bosanskom vojnom i osvojenjem Raba stranka napuljskoga kralja bila je u Hrvatskoj, Dalmaciji i Bosni konačno svladana i raspršena.

Sada ne preostade Žigmundovim mnogogodišnjim protivnicima drugo, nego se s njime izmiriti. Medju prvima učini to knez Ivaniš Nelipić, jer već 13. novembra izdade mu Žigmund povelju, kojom mu potvrdi sve stare isprave i posjede svojih prešasnika²²²), a malo kasnije učiniše to i gordi herceg Hrvoje²²³), te moćni vojvoda Sandalj²²⁴). Žigmund u znak pomirenja potvrdi Hrvoju sve njegove dojakošnje časti i naslove, naročito naslov hercega spljetskoga, očit znak, koliko ga je i nehotice cijenio i uvažavao, jer je volio i pod tu cijenu sklopiti mir, nego li nesiguran rat. Pokorenjem kneza Ivaniša Nelipića došla je opet i sva Hrvatska u kraljevu vlast, a time nastupiše u Dalmaciji neprilični dani, jer ona toga nije mogla tako lasno da učini od nazočnih napuljskih galija, kojim je zapovijedao Ladis-

lavljev namjesnik Ljudevit Aldemarisco sa sjedištem u Zadru²²⁵). Stoga i vidimo, gdje Trogir svoj zaključak od 21. decembra, da se pošalju poslanici u Ugarsku, nije izvršio²²⁶), na što mu Žigmund dne 6. januara g. 1409. po svojem dvorjaniku Pavlu knezu Bribirskomu otpremi pismo, u kojem mu poruči, da se čudi, što toga nije učinio i nakon sklopljena mira s Hrvojem hercegom spljetskim i s kraljevinom Bosnom, pa »stoga opominjemo vašu vjernost i zapovijedamo vam kraljevskim ukazom, da primivši ovo pismo s mjesta pošaljete nekoliko odličnika k našem veličanstvu, da se s njima dogovorimo i uredimo poslove, što se tiču boljka općine; ujedno vam šaljemo našu kraljevsku zastavu i druge znakove, koje ćete u znak vjernosti vaše istaknuti i časno čuvati«²²⁷). Sada se odazovu Trogirani, jer 2. februara 1409. izaberu poslanike, a 7. istoga mjeseca predadu tridesetnicu i solnu komoru zvaničnicima Žigmundovim²²⁸). Za Trogirom povedu se još i gradovi Nin i Šibenik, tako da su u vlasti Ladislava Napuljskoga ostali jedino Zadar, Novigrad, Vrana i otok Pag.

Pobjedu svoju naumi srećni kralj proslaviti i ovjekovječiti na dostojan način, te utemelji dne 12. decembra 1408. zmajev red, prozvan tako po zlatnom zmaju, kojim su vitezovi kitili grudi svoje; pravila toga reda nalagala su članovima, »da brane kršćansku vjeru od pogana i krivovjeraca, da štite kraljevsku kuću od domaćih i vanjskih neprijatelja, ali takodjer da uzdrže slobode i prava kraljevstva, te da se za njih bore. Vitezovima prvoga razreda, kojih bi broj ustanovljen na dvadeset i četiri, mogli su biti sami domaći svjetovni velikaši, koji su tim podjednako postali kraljevi tajni savjetnici; za viteze drugoga razreda mogli su kralj i kraljica imenovati, koliko ih volja, pa i tuđince«²²⁹). U zakladnoj su ispravi nabrojani poimence vitezovi prvoga razreda, a to su sama poznata nam imena iz prošlih borba: srpski despot Stjepan Lazarević, Herman grof Celjski i sin mu Fridrik, palatin Nikola Gorjanski, Šćibor Šćiborić, mačvanski ban Ivan od Morovića, temešvarski župan Pipo od Ozore, Krbavski knez Karlo Kurjaković, Pavao Bessenyó de Ezdege, Pavao od Pečuha i Ivan Gorjanski, brat palatinov²³⁰). U to doba nekako su došli u Budim i herceg spljetski Hrvoje i veliki vojvoda Sandalj Hranić²³¹); Hrvoje uzajmio bješe tom prilikom za podmirenje troškova od svoje žene Jelene »njeh

vlastitieh pjenezi šest tisuć dukatov zlatijeh«, pa joj u to ime založio neka mjesta u svojim Donjim Krajima²³²). Kralj Žigmund mora da se osobito obradovao njegovu dolasku, jer ga učini kumom svoje nedavno rođene kćeri Jelisavete i podjedno obdari zmajevim redom²³³). Čini se, da su sva ta odlikovanja godila hercegu spljetskomu, jer se u tom smislu i pohvalio Dubrovčanima nakon povratka svoga, a oni mu na to dne 9. februara 1409. odgovoriše: »Gospodstva ti milosrčno i milostivo pisanje primismo i razabrasmo, u kojem po tvojoj milosti nam tvojim prijateljem daješ znati, o krasnom i mnogo poštenom djelu, koje jest učinjeno medju presvjetloga kralja Žigmunda i gospodstva ti; o tom gospod Bog ve, jesmo mnogo veseli i radosni, a toj smo od mnogo vremena željeli, da vidimo i čujemo gospodu Isusu Hristu slavu, koji je toj dobro svršil«²³⁴).

Dok su se sva ta slavlja odigravala nad prolivenom krvlju i pogaženim ponosom hrvatskim, zgodilo se u Veneciji podlo i gadno izdajstvo. Ona tobože neutralna republika sv. Marka skinula je konačno krinku.

Znamo, kako se sin nesrećnoga Karla Dračkoga teško odazvao mnogobrojnim pozivima ugarske i hrvatske gospode, da dodje u svoju baštinsku državu, a znamo i to, što su oni sve prekužili, dok su ga napokon dne 5. augusta 1403. u Zadru okrunili. Ali plašljivi kralj nije se usudio na odlučniji čin kao otac njegov, što više, kad je saznao za napredovanje Žigmundovo u septembru i oktobru iste godine, već je stao pomišljati, kako bi Veneciji prodao Dalmaciju. To slijedi jasno iz energična prosvijeda Žigmundova od 2. decembra 1403. na Rialtu, u kojem ubavijesti republiku, kako je saznao doduše »iz nepouzdana izvora«, ali ipak da kralj Ladislav kani da joj predade neki dio Dalmacije pod izvjesnim uvjetima. Stoga je potseti na turinski mir, »koji izrijekom naredjuje, da se ni u jednom slučaju i ni u jednoj prilici ne smijete pačati u pokrajinu Dalmaciju. Osim toga znajte, da kralj Ladislav nije pravi vlasnik i gospodar Dalmacije, već provalnik, jer Dalmacija po pravu pripada kruni ugarskoj, a tu krunu mi po milosti božjoj zakonito posjedujemo«²³⁵). Ovaj je prosvjed odista koristio, jer je Venecija svako dalje pregovaranje obustavila s napuljskim kraljem. Ali kad je ovaj vidio, da Dalmatinci osobito ne uživaju

u njem²³⁶), pa kad se zavadio s nekim svojim velikašima i s Rimom²³⁷), a još više kad mu je jasno bilo, da će Žigmund, izradivši sebi u prilog kod pape križarsku vojnu protiv svojih protivnika, konačno pobijediti, onda se opet približi republici sv. Marka. Već 18. jula zaključí vijeće, da se mogu započeti pregovori »u ime Isusa Hrista, majke božje i zaštitnika sv. Marka« s kraljevim poslanicima: Franjom od Ortona i sudcem Pandellom Malenoctis de Benevento²³⁸). Ladislav se držao u prvi kraj na cijeni, jer ponudi Veneciji, da »primi onaj dio Dalmacije, što ga drži, poglavito grad Zadar, u svoju obranu i zaštitu« uz jedan od ova tri uvjeta: ili da od sada njemu daje onaj danak, što ga redovito plaća budimskomu dvoru, ili da joj on dozvoli, da smije u svako doba ulaziti sa svojim oružanim galijama u luku zadarsku, ili napokon da se ona posluži njegovom pomoći kod osvojenja grada Kotora. Za slučaj da »vijeće jedan od tih uvjeta prihvati, mora mu još dozvoliti, da može kroz Dalmaciju kad god hoće, prolaziti na osvojenje Ugarske²³⁹). Razumije se, da onaki trgovci, kaki su bili Mlečani, na take uvjete nijesu htijeli pristati, jer to bi značilo uplesti se u rat sa Žigmundom, koji je baš u to doba i počeo, pa stoga odgovore kralju još istoga dana 18. jula, da će se u dalje pregovore upustiti jedino tada, ako kralj bude voljan »potpunoma ustupiti grad Zadar sa svim pravima, što ih ima na nj i na njegov kotar, nadalje i na druga mjesta i krajeve, što ih posjeduje u Dalmaciji, uvrstivši amo i grad Knin²⁴⁰); sjutra dan jave mu, da ne će ništa da znadu za slučaj odstupa Dalmacije o tom, kako bi on smio da kroz tu zemlju prolazi na osvojenje Ugarske²⁴¹). Medjutim izvojšti Žigmund u Bosni odlučnu pobjedu i rasprši stranku napuljsku; te su prilike toliko djelovale na Ladislava, da je početkom decembra po poslaniku sudcu Pandellu ponudio svoj dio Dalmacije za 300.000 dukata, tobože da nadoknadi troškove, što ih je imao kroz prošle godine, a jedino opetovano zatraži, da mu se dade slobodan prolaz kroz zemlju, ako bi ikad došao u položaj, da ima navaliti na Žigmunda. I ta se cijena pričiní signoriji previsoka, jer je dne 12. decembra odgovorila, da je Dalmacija ratom opustjela, pa tako da ne može biti od nje nikakih prihoda, dapače da će se radi nje morati upustiti u skupocjen rat; ona da je spremna tek na 100.000 dukata, i to u četiri obroka, od

kojih će prvi biti odmah isplaćen, a ostala tri kroz tri godine. Što se slobodna prolaza tiče, ona bi ga mogla kralju dozvoliti jedino onda, ako bi joj on došao u pomoć protiv Žigmunda u eventualnom ratu²⁴²). Sada začne sramotno cincarenje; zatraživši 30. januara 200.000, 4. februara 150 000, Ladislav se konačno početkom marta zadovolji sa 100.000 dukata²⁴³). Ali sada Venecija snizi cijenu na 60.000 najviše 70.000 dukata, i to u tri obroka²⁴⁴), očito pod dojmom imenovanja novoga bana Karla Kurjakovića, kojim joj se pričinu posjed Dalmacije nesiguran²⁴⁵). Na to je i Ladislav pomišljao, otpremivši brže bolje u aprilu 1409. brodovlje svoje na zaštitu onoga dijela Dalmacije, koji je još bio u njegovoj vlasti²⁴⁶). Pod tim prilikama došlo je napokon dne 9. jula u Veneciji u crkvi sv. Silvestra do zaključna ugovora: dužd Mihajlo Steno i općina mletačka kupili su za 100.000 dukata od »ugarskoga kralja Ladislava sav ondašnji njegov posjed dalmatinski, naime grad Zadar s tvrdjavom i kotarom, Novigrad, Vranu i otok Pag sa svim pravima njegovim ne samo na nj, nego i na čitavu Dalmaciju²⁴⁷). Već 29. jula vijao se barjak sv. Marka na zidinama grada Zadra²⁴⁸), u kojem je prije šest godina bio okrunjen najviše hrvatskim nastojanjem isti taj Ladislav, zavjerivši se nesumnjivo tom prilikom, da će čuvati i braniti cjelokupnost kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Porazom bosanskim, izmirenjem Hrvojevim sa Žigmundom i prodajom Dalmacije svršši konačno onaj značajni pokret, koji je započeo pobunom priora vranskoga Ivana od Paližne. »Ako misao svoju svrnemo na ovo posljednje razdoblje pokreta na slavenskom jugu, koji je vrhunac svoj postigao u državnom činu, obavljenom dne 5. augusta 1403. u Zadru, kaže Franjo Rački, to ćemo se uvjeriti, da narod naš i domovina naša izidjose iz njega slabiji i da oni bjehu dalje no ikada prije od one cijeli, koja je napokon taj pokret oživljavala. Hrvatski ustanak, tolikom i tako dugom borbom oslabljen, lišen onakih kolovodja, kakih su bili Ivan od Paližne i ban Ivaniš Horvat, a upućen na čeonike nepouzdan, kao što bjehu Stjepan Lacković i Mirko Bubek, — hrvatski ustanak igrao je u tom razdoblju tek podređenu ulogu. On je svoj prvobitni karakter počeo gubiti, kad stranka u Ugarskoj protivna Žigmundu, s njime se

pomiješa. No ova faza bješe samo prelazna; sav pokret slegao se opet samo na jugu; pa od ovoga najpače vremena glava i srce pokretu bješe u Bosni, na koju su se oslonili oni Hrvati, koji nijesu htjeli spadati k stranci Nikole Gorjanskoga i Hermana Celjskoga. Ali država bosanska, iz koje nestade duha Stjepana Tvrtka, a u kojoj kraljevaše vladalac kakvim bijaše poslije sebi ravna Dabiše, Stjepan Ostoja, tražeći pomoć u Budimu, da se u svojem narodu na prijestolu uzdržati može, — takova država nije bila podobna na dugo odoljeti sili ugarskoga vladaoca iz kuće luksenburške, sa svojih veza jaka i ugledna, s iskustva prevejana, dvorskim sjajem zamamljiva. Jedini muž, u koga su bile uprte oči doma i izvana, bijaše Hrvoje, ali i njegov se duh morao slomiti uz tromost Tvrtka II. Tvrtkovića, pa uz nemar i podmukli značaj kralja Ladislava. Dok je taj vladalac, koji bi bez Hrvojeva upliva teško ikada stavio noge na zemljište hrvatsko, pod rukom ugovarao s mletačkom republikom, kako će joj prôdati najljepši dio hrvatske zemlje, i to upravo u onaj čas, kad se ondje pripravljala borba, — nije ni hercegu ino preostalo, nego da se izmiri s idejom ugarske države, koju je više godina pobijao. E da li je ovo izmirenje bilo iskreno i iz uvjerenja, ili tek okolnostima prisiljeno, to je pitanje, na koje je imala bliža budućnost odgovoriti²⁴⁹).

